

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Białymstoku

LBI.410.23.1.2023

Pan
Grzegorz Piekarski
Dyrektor
Narwiańskiego Parku Narodowego
Kurowo 10, 18-204 Kobylin Borzymy

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/23/062 Zarządzanie ochroną przyrody w parkach narodowych

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Narwiański Park Narodowy, Kurowo 10, 18–204 Kobylin Borzymy ¹
Kierownik jednostki kontrolowanej	Grzegorz Piekarski, Dyrektor NPN ² , od 3 października 2020 r. Wcześniej, w okresie od 1 maja 2005 r. do 2 października 2020 r. Dyrektorem Parku był Ryszard Modzelewski.
Zakres przedmiotowy kontroli	<ol style="list-style-type: none"> 1. Warunki organizacyjne realizacji zadań związanych z ochroną przyrody parku narodowego i zarządzaniem jej zasobami. 2. Opracowanie dokumentacji niezbędnej do planowania i realizacji ochrony przyrody parku narodowego i zarządzania jej zasobami. 3. Realizacja zadań związanych z ochroną przyrody parku narodowego i zarządzaniem jej zasobami oraz ich wpływ na zachowanie i ochronę zasobów przyrodniczych parku.
Okres objęty kontrolą	Lata 2019-2023 (do czasu zakończenia czynności kontrolnych, z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym okresem).
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ³
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Białymstoku
Kontroler	Stanisław Żukowski, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LBI/145/2023 z 28 sierpnia 2023 r. (akta kontroli str. 1-2)

---

¹ Dalej: *NPN albo Park*.

² Dalej: *Dyrektor NPN*.

³ Dz.U. z 2022 r. poz. 623. Dalej: *ustawa o NIK*.

II. Ocena ogólna⁴ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

W latach 2019–2023 (do końca III kwartału) w NPN na ogół prawidłowo oraz w miarę posiadanych możliwości kadrowych i finansowych były realizowane zadania związane z ochroną przyrody i zarządzaniem jej zasobami.

Struktura organizacyjna Parku była dostosowana do celów i zadań ochrony przyrody i zarządzania jej zasobami. Zadania te zostały uwzględnione w uregulowaniach wewnętrznych i zakresach czynności pracowników. Ich kwalifikacje odpowiadały wymaganiom, jakie powinni spełniać pracownicy zatrudnieni na stanowiskach w Służbach Parków Narodowych, z wyjątkiem niewłaściwego kierunku wykształcenia jednego z 15 pracowników. Niemniej, obsada kadrowa była, zdaniem Dyrektora NPN, zbyt niska, gdyż – jak podnosił on w pismach do ministra właściwego do spraw środowiska – do skutecznej realizacji zadań niezbędne jest zwiększenie stanu osobowego NPN o 18 etatów.

NPN już w maju 2014 roku wywiązał się z obowiązku przedłożenia – ministrowi właściwemu do spraw środowiska – projektu planu ochrony Parku, a w okresie objętym kontrolą dokonał jego czterokrotnych uzupełnień / korekt w zakresie wskazanym przez ministra. W związku z brakiem planu ochrony, Dyrektor NPN dwukrotnie (w 2019 roku i w 2022 roku) sporządził projekty zadań ochronnych, które przekazał właściwemu ministrowi w terminach umożliwiających zachowanie ciągłości prowadzenia działań ochronnych. Wydał również zarządzenia w sprawach istotnych dla funkcjonowania Parku, w szczególności określające sposoby udostępniania jego obszarów i infrastruktury turystycznej.

Planowane przez Park zadania ochronne były – w wyniku obserwacji z bieżącej pracy, rozpoznania nowych zagrożeń lub pojawienia się możliwości realizacji w ramach dofinansowywanych projektów – częściowo modyfikowane bądź uzupełnione o nowe rodzaje zadań. Zadania te były wykonywane głównie poprzez ich zlecenie podmiotom zewnętrznym. Zakres ich realizacji, w dużej mierze uzależniony był od pozyskania środków w ramach dofinansowania realizowanych projektów, których 13 zakończono w okresie objętym kontrolą (jeden pozostawał w realizacji, a planuje się złożenie kolejnych dziewięciu wniosków na realizację projektów). Brak możliwości pozyskania dofinansowania w ramach projektów stanowił też jeden z powodów:

- częściowej realizacji (tj. w jednym z zaplanowanych dwóch kolejnych lat) działania z zadań ochronnych na lata 2020–2022 w zakresie gatunku obcego – raka pręgowatego,
- braku realizacji, ujętych po raz pierwszy w zadaniach ochronnych na lata 2023–2025, działań w odniesieniu do sześciu roślinnych gatunków obcych⁵, z których pięciu nie uwzględniono we wcześniejszych zadaniach ochronnych, chociaż były wymienione jako inwazyjne, obce gatunki roślin, już w projekcie planu ochrony z 2014 roku,
- zaprzestania po 2021 roku odłowów kontrolnych i badania kondycji ichtiofauny w starorzeczach przepływowych rzeki Narew.

Z kolei niepełna realizacja w latach 2019–2023 niektórych innych działań ochronnych, tj.: wykaszania szuwaru trzcinowego pod powierzchnią wody w 2019 roku i zarybiania: jesiennym narybkiem suma (w latach 2021–2022) oraz wylęgiem i letnim narybkiem szczupaka (w latach 2021–2023) była spowodowana odpowiednio niskim stanem wód i brakiem narybku.

Brak środków finansowych i ograniczenia kadrowe były też przyczyną przyjętego sposobu realizacji monitoringu przyrodniczego, który na ogół prowadzono okresowo i w stosunku do wybranych gatunków / powierzchni. Z wyjątkiem monitoringu wód i meteorologicznego oraz związanego ze zwalczaniem gatunku obcego (norki amerykańskiej) i wybranych gatunków ptaków – nie monitorowano w sposób ciągły stanu gatunkowego, liczebności populacji roślin i zwierząt oraz osiągnięcia / utrzymania arealu poszczególnych typów siedlisk przyrodniczych w skali całego Parku, co pozwalałoby określić czy cel ochrony danego siedliska został osiągnięty.

⁴ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁵ Takich jak: 1) kolczurka klapowana, 2) niecierpek gruczołowaty, 3) nawłocie, 4) klon jesionolistny, 5) dereń rozłogowy), 6) czeremcha amerykańska.

Prawidłowo, zgodnie z ustalonymi zasadami, udostępniano obszar Parku w oparciu o istniejącą infrastrukturę turystyczną (częściowo niedostępną ze względu na zły stan techniczny lub okresowo wyłączaną z użytkowania z uwagi na warunki atmosferyczne i niski poziom wody) oraz Ośrodek Edukacji Przyrodniczej, którego uruchomienie w 2021 roku pozwoliło na wzbogacenie oferty edukacyjnej.

Przeprowadzona analiza pięciu postępowań o udzielenie zamówień publicznych wykazała, że w dwóch z nich wystąpiły nieprawidłowości, które nie miały wpływu na wybór najkorzystniejszej oferty. Dotyczyły one dwumiesięcznego przekroczenia ustawowego terminu na publikację ogłoszenia o udzieleniu zamówienia w Biuletynie Zamówień Publicznych oraz braku zatwierdzenia przez Dyrektora NPN wniosku o wydatkowanie środków finansowych, wymaganego wewnętrznymi unormowaniami Parku.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny cząstkowej⁶ kontrolowanej działalności

OBSZAR

1. Warunki organizacyjne realizacji zadań związanych z ochroną przyrody NPN i zarządzaniem jej zasobami

Opis stanu faktycznego

1.1. NPN (utworzony w 1996 roku⁷) usytuowany jest w północno-wschodniej Polsce, w województwie podlaskim. Park obejmuje obszar doliny Narwi pomiędzy Surazem a Rzędzianami (98% powierzchni Parku stanowią grunty silnie uwilgotnione, stale lub okresowo podtapiane). W 2002 roku NPN został wpisany na listę konwencji ramsarskiej⁸ o obszarach wodno-błotnych, a w 2004 roku w całości włączony do sieci Natura 2000, tj.: Obszaru Specjalnej Ochrony Ptaków PLB 200001 Bagienna Dolina Narwi oraz Specjalnego Obszaru Ochrony Siedlisk PLH 200002 Narwiańskie Bagna.

Powierzchnia NPN⁹ nie ulegała zamianom od jego powstania i według rozporządzenia o utworzeniu Parku wynosiła 7.350 ha (otuliny – 15.408 ha), a według pomiarów wykonanych w latach 2012–2013 w ramach prac nad projektem planu ochrony Parku – 6.805,02 ha (otuliny – 17.201,6 ha). Kwestię tych rozbieżności szerzej opisano w pkt. 3.1 niniejszego wystąpienia.

Na 1 lipca 2023 r. w granicach NPN znajdowało się 2.760,64 ha gruntów Skarbu Państwa (40,6% ogólnej powierzchni), z których: 141,44 ha zajmowały lasy, 272,45 ha – użytki rolne, 460,72 ha – wody, 1.886,03 ha – nieużytki i pozostałe. Pozostałe 4.044,38 ha (59,4% ogólnej powierzchni) stanowiły grunty prywatne. W latach 2019–2023 (do końca I półrocza) NPN dokonał wykupu 185,18 ha takich gruntów. NPN nie dysponował usystematyzowanymi zbiorczymi danymi w zakresie rodzajów użytków gruntów prywatnych. Nie było też możliwości ustalenia jaka powierzchnia gruntów Skarbu Państwa jest w użytkowaniu wieczystym, a jaka w trwałym zarządzie. Dyrektor NPN stwierdził, że wynika to z różnych sposobów przejmowania tych gruntów przez Park. Większość z nich stanowiły grunty Narwiańskiego Parku Krajobrazowego, które z dniem utworzenia NPN stały się gruntami w jego zarządzie, a z 1 stycznia 2012 r. – z mocy prawa – NPN nabył w stosunku do nich prawo użytkowania wieczystego. NPN od 2012 roku występuje do Wojewody Podlaskiego z wnioskami o przekazanie w użytkowanie wieczyste gruntów oddanych dotychczas mu w trwały zarząd. W stosunku do niektórych działek, które nie mają założonych ksiąg wieczystych, brakuje też dokumentacji potwierdzającej w jaki sposób stały się one własnością Skarbu Państwa. Wydłuża to proces regulowania stanu prawnego. Dodatkowo Park od 2012 roku samodzielnie nabywa nieruchomości na własność jak państwowa osoba prawna. Nabywa także grunty w ramach prawa pierwokupu, a w takim przypadku to Starosta przekazuje Parkowi w użytkowanie wieczyste grunty zakupione ze środków państwowej osoby prawnej (proces ten trwać może do roku). (akta kontroli str. 4-7, 9-12)

⁶ Oceny cząstkowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena cząstkowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

⁷ Na mocy Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 1 lipca 1996 r. w sprawie utworzenia Narwiańskiego Parku Narodowego (Dz.U. Nr 77, poz. 368), dalej: *rozporządzenie w sprawie utworzenia NPN*.

⁸ Konwencja o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza jako środowisko życia ptactwa wodnego, podpisana w Ramsarze 2 lutego 1971 r. Polska jest Stroną Konwencji od 22 marca 1978 r.

⁹ Jego granice przecinają obszar dwóch powiatów (białostockiego i wysokomazowieckiego) i siedmiu gmin.

1.2. W strukturze organizacyjnej NPN, zgodnie z jego statutem¹⁰ i regulaminem organizacyjnym¹¹, wyodrębniono następujące komórki organizacyjne realizujące – objęte kontrolą – zadania związane z ochroną przyrody i zarządzaniem jej zasobami:

- Zespół ds. ochrony przyrody (z dwoma pracownikami), którego zadania to m.in.: organizacja i nadzór nad ochroną ekosystemów Parku, ochroną gatunkową roślin i zwierząt, ochroną przyrody nieożywionej i pomników przyrody; organizacja, prowadzenie obserwacji i nadzór nad gromadzeniem danych niezbędnych do sporządzania planów ochrony Parku; opracowanie takich planów; inwentaryzowanie i dokumentowanie zjawisk zachodzących w przyrodzie Parku i działań wpływających na nią; prowadzenie nadzoru nad realizacją zadań wynikających z planu ochrony Parku;
- Zespół ds. udostępniania Parku (z trzema – czterema pracownikami¹²), któremu przypisano koordynowanie całokształtu działalności edukacyjnej Parku, a m.in.: organizowanie działalności edukacyjnej, kameralnej i terenowej (spotkania, prelekcje, wystawy, ekspozycje, warsztaty itp.); prowadzenie stałej informacji o parkach narodowych i ochronie przyrody; prowadzenie spraw związanych z wydawnictwami Parku i udostępnianiem Parku (wydawanie pozwoleń, przygotowanie projektów opłat za wstęp i korzystanie z wartości przyrodniczych, dystrybucja wydawnictwa i biletów wstępu); ewidencjonowanie i organizację ruchu turystycznego;
- Zespół ds. naukowo – edukacyjnych (z dwoma pracownikami), w którego zadaniach w szczególności ujęto: przedstawianie wniosków i nadzór na wykonywaniem planu ochrony Parku; prace badawcze w zakresie zatwierdzonym przez Dyrektora; organizowanie posiedzeń Rady Naukowej; planowanie i realizację monitoringu przyrodniczego oraz generowanie – na jego podstawie – wniosków dotyczących ochrony przyrody i udostępniania Parku; opracowywanie raportów o stanie przyrody i krajobrazu parku oraz jego walorów kulturowych, przedstawianie wniosków do planu ochrony Parku;
- Zespół ds. ochrony zasobów Parku – dwa obwody ochronne: Kurowo i Łąpy z dwoma konserwatorami, którym powierzono kierowanie i nadzór nad pracami terenowymi związanymi z ochroną przyrody i krajobrazu, a m.in.: przygotowanie materiałów i wniosków do opracowania planów ochrony Parku, nadzór nad zagospodarowaniem i obsługą ruchu turystycznego; prowadzenie i rejestrowanie obserwacji przyrodniczych; udział w szacowaniu szkód powodowanych przez zwierzęta dzikie w uprawach rolnych na terenach nie będących w zarządzie Parku, a leżących w jego granicach;
- Posterunek Straży Parku (z trzema pracownikami), któremu przypisano zadania związane z udziałem w postępowaniu uproszczonym w sprawach o przestępstwa w zakresie ochrony przyrody, a także czynności przygotowawcze związane ze ściganiem sprawców przestępstw i wykroczeń w zakresie ochrony przyrody i przeciwko mieniu Parku.

Zadania wszystkich pracowników tych komórek organizacyjnych zostały określone w ich pisemnych zakresach obowiązków i czynności. Czynności związane z udzielaniem zamówień publicznych – przypisane wprost w zakresach czynności bądź w ramach „*innych zadań zleconych przez Dyrektora Parku*” – wykonywali poszczególni pracownicy realizujący zadania, których dotyczył przedmiot zamówienia. (akta kontroli str. 15-34, 44-88)

1.3.1. Na 1 stycznia 2019 r. na stanowiskach realizujących zadania związane z ochroną przyrody i zarządzaniem jej zasobami zatrudniano 14 osób, a na 30 czerwca 2023 r. – 15 osób (w międzyczasie trzy osoby czasie zwolniły stanowiska, a cztery zostały zatrudnione), w tym na stanowiskach Dyrektora NPN i jego zastępcy. Na 30 czerwca 2023 r. zatrudnionych było 15 z nich (wszyscy na stanowiskach w Służbach Parków Narodowych, zwanych dalej SPN)¹³, z których 12 spełniało wymagania kwalifikacyjne określone – dla zajmowanych przez

¹⁰ Statut NPN został nadany rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 18 lutego 2013 r. (Dz.U. poz. 312).

¹¹ Regulamin organizacyjny NPN wprowadzony zarządzeniem Dyrektora Nr 18 z dnia 10 listopada 2017 r.

¹² Była to jedyna komórka organizacyjna, której skład osobowy zmieniał się w okresie objętym kontrolą; od 1 stycznia 2019 r. do 31 marca 2021 r. oraz od 1 grudnia 2021 r. do 14 marca 2022 r. zatrudnionych było w niej trzech pracowników, a od 1 kwietnia do 30 listopada 2021 r. i po 15 marca 2022 r. – czterech pracowników.

¹³ Ogólny stan zatrudnienia w NPN na koniec lat 2019 – 2022 i I półrocza 2023 roku, kolejno: 20, 21, 20, 21 i 21 osób (20; 20,5; 19,5; 20,5 i 20,5 etatów). Na dzień 30 czerwca 2023 r. – poza 15 osobami w Służbach Parków Narodowych – zatrudnionych było kolejnych sześć osób (na 5 i ½ etatu), tj. na stanowiskach: głównego księgowego, jego zastępcy, księgowego kasjera (w Zespole ds. Finansowo-Księgowych), konserwator – zaopatrzeniowiec i sprzątaczką (w Sekcji ds. Administracyjnych) oraz samodzielnym stanowisku ds. kadr i obsługi sekretariatu.

nich stanowisk – w załączniku do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 28 kwietnia 2005 r. w sprawie stanowisk oraz wymagań kwalifikacyjnych, jakie powinni spełniać pracownicy zatrudnieni na poszczególnych stanowiskach w Służbach Parków Narodowych¹⁴ lub wcześniej obowiązującego rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 10 września 2001 r. w sprawie określenia stanowisk i wymagań kwalifikacyjnych dla pracowników Służby Parków Narodowych¹⁵. Kolejne dwie osoby¹⁶ zajmowały stanowiska na podstawie postanowień § 3 tych rozporządzeń, w myśl których pracownik, który nie spełnia wymagań kwalifikacyjnych przewidzianych dla stanowiska zajmowanego przez niego w dniu wejścia w życie rozporządzenia, może być nadal zatrudniony na tym stanowisku.

(akta kontroli str. 35-43)

Natomiast pracownik zatrudniony na stanowisku w SPN (specjalista ds. udostępniania Parku) od 1 grudnia 2022 r. posiadał wykształcenie wyższe na kierunku kulturoznawstwo, który nie został wymieniony w załączniku do powołanego wyżej rozporządzenia z 2005 roku. Kierunek ten nie był wymieniony również wśród kierunków preferowanych w ogłoszeniu o naborze konkursowym na stanowisko specjalisty, na które tenże pracownik został przyjęty z dniem 15 marca 2022 r. Sprawę tę szerzej opisano w dalszej części wystąpienia, w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 37, 125-132)

Wykształceniem wyższym (w większości na kierunkach: ochrona środowiska i biologia) legitymowało się 12 z 15 osób zatrudnionych na 30 czerwca 2023 r., a wykształceniem uzupełniającym (ukończeniem studiów podyplomowych, innych kierunków studiów wyższych, posiadaniem uprawnień) – 11 osób¹⁷. Jeden z tych pracowników był w trakcie studiów podyplomowych w zakresie turystyka i edukacja leśna na terenach niezurbanizowanych, a kolejny – w trakcie studiów doktoranckich w zakresie biologii.

(akta kontroli str. 35-39)

W okresie objętym kontrolą Dyrektor NPN ogłosił cztery nabory konkursowe (dwa na stanowiska SPN i dwa na stanowisko specjalisty), z których trzy zakończyły się zatrudnieniem jednego z kandydatów. Zgłosiło się do nich łącznie 16 kandydatów (dwie oferty nie spełniły wymogów formalnych), z których 14 dopuszczono do rozmowy kwalifikacyjnej, jako spełniających wymagania zawarte w ogłoszeniu. Każdorazowo, po zamieszczeniu ogłoszenia na stronie internetowej (BIP), Dyrektor Parku – w drodze zarządzenia powoływał trzyosobową bądź czteroosobową Komisję kwalifikacyjną do przeprowadzenia naboru konkursowego i ustalił regulamin jej pracy. W ogłoszeniach m.in. określono: stanowisko, na które ogłaszano nabór; wymiar zatrudnienia; wymagania niezbędne; wymagania dodatkowe; ogólny zakres zadań wykonywanych na stanowisku; wymagane dokumenty; informacje dodatkowe¹⁸. Przeprowadzenie postępowań konkursowych udokumentowano stosownymi protokołami, podpisanymi przez wszystkich członków Komisji i zatwierdzonymi przez Dyrektora NPN. W protokołach, Komisja potwierdziła spełnienie wymogów zamieszczonych w ogłoszeniu przez wszystkich kandydatów, z którymi przeprowadzono rozmowy kwalifikacyjne. O wynikach naborów konkursowych każdorazowo poinformowano na stronie internetowej (BIP).

Osoby zatrudnione w wyniku tych naborów spełniały wymagania określone w ogłoszeniach o naborze (w przypadku pracownika zatrudnionego bezpośrednio na stanowisko w SPN, również w rozporządzeniu w sprawie stanowisk i wymagań kwalifikacyjnych z 2005 roku).

(akta kontroli str. 89)

Problemy niedoborów kadrowych były zgłaszane przez Dyrektorów NPN w – kierowanych do Ministerstwa Środowiska / Ministerstwa Klimatu i Środowiska – pismach dotyczących

¹⁴ Dz.U. z 2005 r. Nr 89, poz. 753. Dalej: rozporządzenie w sprawie stanowisk i wymagań kwalifikacyjnych.

¹⁵ Dz.U. z 2001 r. Nr 101, poz. 1108.

¹⁶ Dotyczyło to głównego specjalisty ds. udostępniania Parku od 2006 roku, a wcześniej – od 1998 roku – na stanowisku specjalisty ds. edukacji ekologicznej, turystyki i wydawnictw (wykształcenie wyższe na kierunku ochrona wód i rybactwa śródlądowego) i konserwatora obwodu ochronnego od 1996 roku (wykształcenie wyższe na kierunku melioracje i inżynieria środowiska).

¹⁷ Były to: „Zarządzanie obszarami Natura 2000” (szkolenie – 83 godz. warsztatów terenowych i 15 godz. zajęć laboratoryjnych); studia inżynierskie na kierunku technika rolnicza i leśna; przygotowanie pedagogiczne; studia podyplomowe transport i logistyka; patent żeglarski (cztery osoby); certyfikat kompetencji pilota Bezzałogowego Statku Powietrznego, wydany przez Urząd Lotnictwa Cywilnego (trzy osoby); certyfikat inspektora drzew; świadectwo kwalifikacji przy uśmiercaniu zwierząt futerkowych, kwalifikacje operatora pilarza (trzy osoby).

¹⁸ W takim przypadku do rozmowy kwalifikacyjnej miało być dopuszczonych pięciu kandydatów z najwyższą liczbą punktów z testu wiedzy.

zwiększenia środków dotacji celowej w ramach prac nad projektami budżetu państwa na 2021 rok i 2024 rok¹⁹. Wynikało z nich, że – w ocenie Dyrektora NPN – do prawidłowej obsługi i działania Parku w celu skutecznej realizacji zadań statutowych niezbędne jest zwiększenie liczby pracowników NPN o 18 etatów, co wiązałoby się z koniecznością zwiększenia dotacji celowej o 1.985 tys. zł. Licząc się z możliwymi ograniczeniami „przy tak dużej zmianie dotacji i limitu wynagrodzeń w jednym roku”, Dyrektor NPN zwrócił się o rozważenie możliwości ich sukcesywnego zwiększenia, poczynając od 2024 roku (po sześć etatów corocznie). Zgłoszone potrzeby dotyczyły dodatkowego zatrudnienia:

- dwóch osób obsługi do utrzymania dwóch obiektów NPN, tj. zabytkowego Dworku w Kurowie – siedziby Parku (w której prace remontowe mają zakończyć się w IV kwartale 2023 roku) wraz z 10 hektarowym założeniem dworsko-ogrodowym i Ośrodka Edukacji Przyrodniczej „Młynarzówka”²⁰ (funkcjonującego od 2021 roku);
- pracownika do Zespołu ds. Udostępniania Parku w celu prawidłowego i pełnego funkcjonowania całej infrastruktury dydaktyczno-turystycznej, w tym OEP „Młynarzówka” (w sezonie turystycznym działającego również w weekendy), a w okresie letnim – także pola biwakowego, kajaków i namiotu edukacyjnego, prezentującego NPN w trakcie wydarzeń plenerowych;
- siedmiu pracowników do Zespołu ds. Ochrony Przyrody m.in. do obsługi sprzętu pomiarowego, obróbki i analizy pozyskanych danych (m.in. z automatycznego systemu monitorującego wody powierzchniowe, specjalistycznych zdjęć wykonanych przy pomocy drona z kamerami spektralnymi i noktowizją) w celu wykorzystania ich w analizie stanu środowiska przyrodniczego Parku i skuteczności wykonywanych działań ochronnych, a także do wykonywania nałożonych obowiązków inwentaryzacji, rejestracji i usuwania inwazyjnych gatunków obcych oraz z zakresu informacji przestrzennej;
- jednego pracownika do Zespołu ds. Naukowo-Edukacyjnych, realizującego m.in. projekty związane ze zwalczaniem gatunków inwazyjnych;
- dwóch strażników do Straży Parku, ze względu na potrzebę zapewnienia dwuosobowego składu patroli, trudno dostępne tereny i ich rozległość, potrzebę wzmocnienia kontroli ze względu na pojawiające się coraz liczniejsze próby kłusownictwa na wodzie, częste angażowanie do poszukiwania osób zagubionych na terenie Parku, wzmocnienie monitoringu przeciwpożarowego;
- osoby odpowiedzialnej za stan posiadania gruntów na terenie NPN (ich wykup i ewidencję), ze względu na znaczny udział (około 60%) gruntów prywatnych w ich strukturze własnościowej, znaczne rozdrobnienie działek ewidencyjnych (około 12 tys. działek w granicach NPN), ich bardzo małą powierzchnię (często około 0,1 ha) i w licznych przypadkach nieuregulowany stan prawny, co utrudnia odpowiednią ochronę przyrody i wykonywanie zaplanowanych zadań ochronnych.

Dyrektor NPN podniósł, że pracownicy merytoryczni są i będą zaangażowani w realizację projektów służących ochronie przyrody NPN, bowiem na najbliższe lata zaplanowano złożenie dziewięciu projektów, które mają być finansowane w ramach programu FEnIKS 2021–2027, a także pozyskanie środków z Funduszy Europejskich dla Polski Wschodniej 2021–2027. Stwierdził, że nie zatrudnia osoby zajmującej się zamówieniami publicznymi oraz informatyka (co skutkuje koniecznością zlecenia tych usług na zewnątrz), a także pracownika do prowadzenia spraw związanych z inwestycjami oraz bieżącymi przeglądami urządzeń i infrastruktury turystycznej (kładki przyrodnicze, wieże widokowe, hangar na kajaki itp.). Wskazał na potrzebę rozdzielenia na co najmniej dwóch pracowników – realizowanych dotychczas przez jedną osobę – zadań, takich jak m.in.: sprawy pracownicze, BHP, sorty mundurowe, obsługa sekretariatu i wszystkie sprawy organizacyjne.

Dyrektor NPN nadmienił, że *biorąc pod uwagę specyfikę NPN i niewielkie dochody z działalności związanej z udostępnianiem parku do celów turystycznych, brak dochodów ze sprzedaży drewna oraz stosunkowo niewielki dochód (w stosunku do wydatków), jaki*

¹⁹ Były to pisma z 16 lipca 2020 r., 16 maja 2023 r. oraz pismo uzupełniające z 5 lipca 2023 r., które wysłano w odpowiedzi na pismo Sekretarza Stanu w Ministerstwie Klimatu i Środowiska z 9 czerwca 2023 r. Do dnia zakończenia kontroli NIK (10 października 2023 r.) Dyrektor Parku nie otrzymał odpowiedzi z Ministerstwa.

²⁰ Dalej: OEP „Młynarzówka”.

uzyskuje Park z dzierżawy gruntów, nie ma możliwości, aby sfinansować chociażby część kosztów dodatkowego zatrudnienia. (akta kontroli str. 151-167)

1.3.2. Udokumentowanym zaświadczeniami / certyfikatami udziałem w – realizowanych w okresie objętym kontrolą – szkoleniach związanych z ochroną przyrody i zarządzaniem jej zasobami legitymowało się pięciu pracowników NPN. Były to szkolenia zewnętrzne w zakresie „*Inwazyjne Gatunki obce – charakterystyka gatunków i metod ich zwalczania*” (dwóch pracowników w 2021 roku), „*Zielona terapia, czyli jak w dzisiejszych czasach ważna jest przyroda*” (dwóch pracowników w 2023 roku) i kurs potwierdzający kwalifikacje certyfikowanego inspektora drzew (jeden pracownik w 2022 roku). W świetle wyjaśnień Dyrektora NPN (w części potwierdzonych faktem poniesienia kosztów szkoleń), w poszczególnych latach pracownicy NPN uczestniczyli odpowiednio w ośmiu, dwóch, 10, 19 i 16 szkoleniach, warsztatach lub wizytach studyjnych, przy czym tematyki związanej z kontrolą NIK²¹ dotyczyło:

- w 2019 roku – pięć szkoleń, w zakresie: szacowanie szkód; ochrona zbiorowisk nieleśnych; „*Kontynuacja ochrony ptaków wodno-błotnych, odtwarzanie siedlisk i ograniczenie wpływu gatunków inwazyjnych w NPN oraz w granicach obszarów Natura 2000*”; zarządzanie ruchem turystycznym; ochrona środowiska a turystyka (z udziałem odpowiednio: jednego, dwóch, siedmiu, dwóch i trzech pracowników);
- w 2020 roku – kurs sternika motorowodnego (z udziałem czterech pracowników);
- w 2021 roku – sześć szkoleń w zakresie: inwazyjne gatunki obce; pilotaż drona; fotogrametria; problemy ochrony ptaków wodno-błotnych i ich siedlisk oraz znaczenia gatunków inwazyjnych jako zagrożenie dla bioróżnorodności rodzinnych gatunków (warsztaty); aplikacja *obliview* systemu GIS; kurs operatora pilarza (z udziałem odpowiednio: dwóch, trzech, jednego, dwóch, 13, czterech pracowników);
- w 2022 roku – 12 szkoleń, w tym: inspektor drzew; GIS; ustalenie warunków zabudowy; szkolenie Straży Parku; sternika motorowodnego; wizyta studyjna i wymiana doświadczeń z przedstawicielami *Comana Natural Park*; obszar chroniony – obszar dostępny; szkolenie geomorfologiczne i geobotaniczne; problemy ochrony ptaków wodno-błotnych i ich siedlisk oraz znaczenia gatunków inwazyjnych jako zagrożenie dla bioróżnorodności rodzinnych gatunków (warsztaty); wyjazd studyjny „*Kontynuacja ochrony ptaków wodno-błotnych, odtwarzanie siedlisk o ograniczenie wpływu gatunków inwazyjnych w NPN oraz w granicach obszarów Natura 2000*”; sesja popularno-naukowa „*Zagrożenia i ochrona szaty roślinnej oraz dziedzictwa Puszczy Knyszyńskiej*”; nowoczesne technologie w edukacji przyrodniczej na terenie polskich parków narodowych (z udziałem odpowiednio: jednego, dwóch, dwóch, trzech, jednego, siedmiu, dwóch, dwóch, sześciu, ośmiu, jednego, trzech pracowników);
- w 2023 roku – siedem szkoleń w tym: Straży Parku; wizyta studyjna przedstawicieli Nobelskiego Parku Narodowego w Ukrainie; „*Zielone terapie czyli jak w dzisiejszych czasach ważna jest przyroda*”; problemy ochrony ptaków wodno-błotnych i ich siedlisk oraz znaczenia gatunków inwazyjnych jako zagrożenie dla bioróżnorodności rodzinnych gatunków (warsztaty); wyjazd studyjny „*Kontynuacja ochrony ptaków wodno-błotnych, odtwarzanie siedlisk o ograniczenie wpływu gatunków inwazyjnych w NPN oraz w granicach obszarów Natura 2000*”; ochrona czynna ekosystemów BdPN i prowadzenie monitoringu, udostępnianie i edukacja, realizacja projektów i sprawy administracyjno-księgowe; wdrażanie Programu FENIKS na lata 2021–2027 (z udziałem odpowiednio: trzech, trzech, dwóch, pięciu, siedmiu, 10, pięciu pracowników).

W latach 2019–2023 (do 31 sierpnia) na szkolenia pracowników wydatkowano ogółem 53,8 tys. zł, w poszczególnych latach kolejno: 4,9 tys. zł, 3,7 tys. zł, 11,9 tys. zł, 21,7 tys. zł i 11,7 tys. zł, z tego na szkolenia związane z ochroną przyrody i zarządzaniem jej zasobami: 0 tys. zł, 3,4 tys. zł, 3,6 tys. zł, 8,4 tys. zł i 8,9 tys. zł. Część szkoleń odbyła się w ramach projektów realizowanych w NPN lub we współpracy z innymi parkami narodowymi. W planach finansowych NPN nie wyodrębniano środków finansowych na szkolenia. Koszty związane

²¹ Pozostałe zrealizowane tematy szkoleń to m.in.: PIT CIT VAT; szkolenie obronne; JOK; zamówienia publiczne; RODO; pierwsza pomoc; przeciwdziałanie dyskryminacji i savoir vivre wobec osób z niepełnosprawnościami; zapobieganiu mobbingowi i dyskryminacji.

ze szkoleniami planowane były w „usługach obcych”, a koszty delegacji pracowników w „pozostałych kosztach”. (akta kontroli str. 35-40, 135-140, 266-271)

W świetle wyjaśnień pięciu pracowników NPN (realizujących zadania z zakresu ochrony przyrody, udostępniania parku lub nauki i edukacji), wszyscy oni widzieli potrzebę podnoszenia swoich kompetencji, a czterech z nich takie potrzeby zgłaszało pracodawcy. Stwierdzili, że brali udział w szkoleniach, a jako przeszkody w uczestnictwie w nich wskazali ograniczenia czasowe lub personalne (kwestia zastępstwa) związane z realizacją bieżących zadań. (akta kontroli str. 141-150)

1.4. W okresie objętym kontrolą, w NPN nie były prowadzone kontrole o tematyce bezpośrednio związanej z przedmiotem kontroli NIK²², ale była kontrolowana realizacja przez Park projektów takich, jak:

- *Ochrona siedlisk hydrogenicznego obszaru Natura 2000 PLH 200002 Narwiańskie Bagna* (informacja pokontrolna z 5 lipca 2019 r.), *Ochrona ornitofauny obszaru Natura 2000 Bagienna Dolina Narwi PLB 200001 przed nadmierną i niekontrolowaną presją turystów poprzez modernizację kładki przyrodniczej Waniewo – Śliwno* (informacja pokontrolna z 20 sierpnia 2020 r.) i *Ochrona Łądowych siedlisk Natura 2000 w obszarze PLH 200002 Narwiańskie Bagna – etap I* (informacja pokontrolna z 22 sierpnia 2023 r.) – kontrole przeprowadzone przez Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych;
- *Inwentaryzacja oraz badanie ekologii populacji i preferencji siedliskowych fauny motyli nocnych z grupy Macrolepidoptera w różnych siedliskach leśnych NPN* (kontrola RDLP w Białymstoku, protokół kontroli z 19 października 2020 r.),
- *Ocena stanu zasobów przyrodniczych NPN z wykorzystaniem technologii teledetekcji*”, z którego kontroli poddano zamówienie pn. *Pozyskanie danych teledetekcyjnych i ocena zasobów przyrodniczych w NPN przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii teledetekcyjnych* (informacja pokontrolna z 6 kwietnia 2022 r.) oraz *Ochrona ekosystemów wodnych oraz siedlisk awifauny i herpetofauny w NPN poprzez wykup gruntów prywatnych* (informacja pokontrolna z 3 czerwca 2022 r.) – kontrole NFOŚiGW w Warszawie.

W pierwszej z tych kontroli stwierdzono uchybienia, które później nie wystąpiły, tj.: [1] omyłkę pisarską w umowie, w której podano wcześniejszy termin jej realizacji niż w treści zapytania ofertowego, [2] niesporządzenie protokołu odbioru operatu szacunkowego działki gruntu, [3] sporządzenie dwóch protokołów odbioru z datą późniejszą niż umowny termin realizacji przedmiotu zamówienia (bez odnotowania faktycznej daty realizacji), [4] pominięcie ryzyka nadużyć finansowych (w przeprowadzonej analizie ryzyka), np. z umowy przetargowej, konfliktu interesów, odbioru prac o nieodpowiedniej jakości²³. (akta kontroli str. 13-14)

1.5. Środki finansowe na działalność NPN w latach 2019–2023 (do końca I półrocza) pochodziły z następujących źródeł:

- budżet państwa (dotacja celowa²⁴) – 12.254 tys. zł (28,4% ogółu), w tym w kolejnych latach: 2.679 tys. zł, 2.676 tys. zł, 2.249 tys. zł, 3.248 tys. zł i 1.402 tys. zł;
- przychody własne – 6.777 tys. zł (15,7% ogółu), w tym w kolejnych latach: 1.140 tys. zł, 1.503 tys. zł, 1.284 tys. zł, 1.622 tys. zł i 1.228 tys. zł;
- dotacje – 18.999 tys. zł (44,0% ogółu), w tym w kolejnych latach: 4.856 tys. zł, 4.520 tys. zł, 8.098 tys. zł, 865 tys. zł i 567 tys. zł, których źródłem były:
  - dotacje NFOŚiGW, WFOŚiGW, PFRON – 7.674 tys. zł, w tym w kolejnych latach: 64 tys. zł, 291 tys. zł, 6.652 tys. zł, 365 tys. zł i 319 tys. zł,

²² W szczególności kontrole / audyty dotyczące realizacji zadań mających na celu zachowanie i ochronę różnorodności biologicznej, zasobów, tworów i składników przyrody nieożywionej i walorów krajobrazowych, przywrócenia właściwego stanu zasobów i składników przyrody oraz odtworzenia zniekształconych siedlisk przyrodniczych, siedlisk roślin, zwierząt lub grzybów.

²³ W związku z tym zalecono: zachowanie większej staranności podczas przygotowania dokumentacji postępowania w ramach projektu, każdorazowe potwierdzanie prawidłowej realizacji przedmiotu umowy w formie protokołu odbioru, zamieszczanie w nich informacji o terminie faktycznego wykonania umowy, ujęcie w rejestrze ryzyk pominiętych elementów.

²⁴ W tym 1.944 tys. zł uzyskanych w latach 2019–2022 dotacji celowej na współfinansowanie projektów UE, w poszczególnych latach kolejno: 819 tys. zł, 751 tys. zł, 329 tys. zł, 45 tys. zł.

- dopłaty do gruntów w ramach programów rolno-środowiskowych – 831 tys. zł, w tym w kolejnych latach: 182 tys. zł, 201 tys. zł, 194 tys. zł, 135 tys. zł i 119 tys. zł,
- środki na projekty dofinansowane z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (dalej POIS)²⁵ – 10.373 tys. zł, w tym w kolejnych latach: 4.610 tys. zł, 4.000 tys. zł, 1.252 tys. zł, 365 tys. zł i 222 tys. zł,
- fundusz leśny – 28 tys. zł w 2020 roku;
- pozostałe (odsetki bankowe, równowartość odpisów amortyzacyjnych) – 5.102 tys. zł (11,8% ogółu), w tym w kolejnych latach: 389 tys. zł, 647 tys. zł, 1.393 tys. zł, 1.798 tys. zł i 875 tys. zł.

Przychody NPN, w latach 2019–2023 (do końca I półrocza), zamknęły się kwotą 6.776 tys. zł, na którą złożyły się wpływy z:

- a) opłat za wstęp do parku narodowego lub na niektóre jego obszary – 797 tys. zł (11,8% ogółu), w tym w kolejnych latach: 107 tys. zł, 183 tys. zł, 234 tys. zł, 165 tys. zł i 108 tys. zł,
- b) tytułu wynajmu pomieszczeń – 23 tys. zł (0,3 % ogółu), w tym w kolejnych latach: 5 tys. zł, 5 tys. zł, 5 tys. zł i 3 tys. zł,
- c) tytułu dzierżawy, najmu lub użytkowania nieruchomości – 4.295 tys. zł (63,4% ogółu), w tym w kolejnych latach: 779 tys. zł, 1.135 tys. zł, 717 tys. zł, 778 tys. zł i 886 tys. zł,
- d) sprzedaży produktów uzyskiwane w ramach realizacji zadań wynikających z planu ochrony lub zadań ochronnych (sprzedaż drewna i trawy) – 76 tys. zł (1,1% ogółu), w tym w kolejnych latach: 12 tys. zł, 19 tys. zł, 16 tys. zł, 17 tys. zł i 12 tys. zł,
- e) sprzedaży materiałów edukacyjnych, informacyjnych i naukowych – 72 tys. zł (1,1% ogółu), w tym w kolejnych latach: 12 tys. zł, 15 tys. zł, 18 tys. zł, 16 tys. zł i 11 tys. zł,
- f) sprzedaży składników rzeczowych majątku ruchomego – 177 tys. zł (2,6% ogółu), w tym 1 tys. zł w 2021 roku i 176 tys. zł w 2022 roku,
- g) inne przychody wynikające z działalności parku narodowego (m.in. kary umowne, odsetki za zwłokę, zwroty sądowe, darowizny) – 1.336 tys. zł (19,7% ogółu), w tym w kolejnych latach: 224 tys. zł, 146 tys. zł, 293 tys. zł, 465 tys. zł i 208 tys. zł.

W okresie objętym kontrolą, w strukturze kosztów dominowały wynagrodzenia i pochodne w łącznej kwocie 8.713 tys. zł (32% ogółu kosztów), w tym w kolejnych latach: 1.567 tys. zł, 1.746 tys. zł, 1.954 tys. zł, 3.385 tys. zł i 1.061 tys. zł). Pozostałe rodzaje kosztów stanowiły:

- zakup towarów i usług – 4.278 tys. zł (15,7% ogółu), w tym w kolejnych latach: 574 tys. zł, 514 tys. zł, 753 tys. zł, 1.073 tys. zł i 1.364 tys. zł,
- amortyzacja – 5.426 tys. zł (19% ogółu), w tym w kolejnych latach: 511 tys. zł, 771 tys. zł, 1.507 tys. zł, 1.786 tys. zł i 851 tys. zł,
- koszty realizowanych projektów, finansowanych ze środków zewnętrznych – 6.095 tys. zł (22,4% ogółu), w tym w kolejnych latach: 1.116 tys. zł, 1.603 tys. zł, 2.137 tys. zł, 742 tys. zł i 452 tys. zł.
- inne (świadczenia na rzecz osób fizycznych, podatki i opłaty, pozostałe koszty funkcjonowania) – 2.690 tys. zł (9,9% ogółu), w tym w kolejnych latach: 993 tys. zł, 727 tys. zł, 347 tys. zł, 494 tys. zł i 129 tys. zł.

Środki na wydatki majątkowe zamknęły się kwotą 15.515 tys. zł (w kolejnych latach: 4.381 tys. zł, 3.519 tys. zł, 6.735 tys. zł, 730 tys. zł i 150 tys. zł). (akta kontroli str.168-253, 1526)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono nieprawidłowość polegającą na przeniesieniu z dniem 1 grudnia 2022 r. na stanowisko specjalista ds. udostępniania Parku (tj. stanowisko w SPN) pracownika NPN, z wykształceniem wyższym na kierunku kulturoznawstwo. Stanowiło to naruszenie wymagań kwalifikacyjnych określonych w załączniku do rozporządzenia w sprawie stanowisk i wymagań kwalifikacyjnych, zgodnie z którym dla tego stanowiska wymagane było wykształcenie wyższe na kierunku: *biologia, geografia, geologia, leśnictwo, ochrona*

²⁵ W okresie objętym kontrolą w NPN zakończono realizację 13 projektów, a jeden jest w trakcie realizacji. Realizacja sześciu z nich rozpoczęła się przed 1 stycznia 2019 r. i były to projekty dofinansowane z POIS. Na kolejne cztery projekty uzyskano dofinansowanie z NFOŚiGW), a na dwa – z Funduszu Leśnego.

środowiska, rolnictwo lub architektura krajobrazu. Pracownik ten wcześniej (od 15 marca 2022 r. został zatrudniony w NPN) na stanowisku specjalisty, w rezultacie naboru konkursowego. W ogłoszeniu naboru jako preferowane wskazano kierunki: biologia, geografia, geologia, leśnictwo, ochrona środowiska, architektura krajobrazu, turystyka i pokrewne. (akta kontroli str. 37, 125-132)

Dyrektor NPN wyjaśnił, m.in., że wcześniejszy nabór na to stanowisko nie został rozstrzygnięty. Dwaj kandydaci, pomimo posiadanego wymaganego wykształcenia nie byli przygotowani do pracy w zakresie edukacji i turystyki (brak doświadczenia, i pomimo deklaracji – brak znajomości języka angielskiego, który jest wymagany na tym stanowisku). Komisja konkursowa stwierdziła również brak predyspozycji do pracy z dziećmi i młodzieżą. W ponownym naborze (w marcu 2022 roku) [...] Komisja konkursowa wskazała ofertę najbardziej wartościową. Pomimo braku wykształcenia w zakresie preferowanych kierunków studiów, przygotowanie zawodowe, doświadczenie, umiejętności i predyspozycje przemawiały na korzyść wybranej kandydatki. Wykazała się ona „ogromnym doświadczeniem w prowadzeniu projektów edukacyjnych dla dzieci i młodzieży, komunikatywnością, kreatywnością i wizją połączenia wartości przyrodniczych i kulturowych Parku. Innowacyjne spojrzenie na działalność Parku i propozycje sposobów dotarcia do społeczności lokalnej potwierdziły tylko jej umiejętności, doświadczenie i kreatywność. Doskonała znajomość języków: angielskiego, rosyjskiego oraz migowego były dodatkowym atutem.

W pierwszych miesiącach od dnia zatrudnienia potwierdziła ona swoje umiejętności i predyspozycje do wykonywania zadań na powierzonym jej stanowisku pracy²⁶. Jest osobą bardzo kontaktową co niewątpliwie pomaga w prowadzeniu zajęć edukacyjnych. Udowodniła, że jej wizja połączenia kultury i wartości regionalnych z przyrodą NPN ma potencjał i jest ważna dla społeczności lokalnych, a co za tym idzie dla NPN. Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody Park Narodowy obejmuje obszar wyróżniający się m.in. szczególnymi wartościami kulturowymi. Praktycznie od początku utworzenia NPN sprawy związane z aspektem kulturowym Parku były traktowane marginalnie, ponieważ nie było osób, które miałyby odpowiednie wykształcenie, kompetencje i doświadczenie w tym zakresie. Zatrudnienie Pani [...] w NPN zmieniło to w sposób diametralny. Biorąc pod uwagę powyższe działania oraz doświadczenia NPN w zakresie pozyskiwania doświadczonych pracowników, spowodowało jej zatrudnienie z dniem 1 grudnia 2022 r. w Służbie Parku na stanowisku „specjalista ds. udostępniania Parku. „Dotychczasowe doświadczenie NPN w pozyskiwaniu nowych pracowników wykazało, że często kandydaci, oprócz wykształcenia i wymagań, nie przejawiają innych predyspozycji i pasji do realizacji powierzonych im zadań. Wymagania, jakie stawiają przed swoimi potencjalnymi pracodawcami są wygórowane i często nie mają pokrycia w możliwościach finansowych pracodawcy. Dlatego też, kierując się dobrem Parku, a przede wszystkim dobrem pracownika, Pani [...] otrzymała propozycję pracy zgodną z jej kwalifikacjami i umiejętnościami. Jednocześnie [...] została zobowiązana do podnoszenia swoich kwalifikacji poprzez ukończenie dodatkowych studiów podyplomowych w zakresie turystyki i edukacji przyrodniczej. [...] w pierwszym semestrze następującym po zawarciu umowy o pracę rozpoczęła studia podnoszące jej kwalifikacje. [...] jest słuchaczem studiów podyplomowych w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie na kierunku „Turystyka i edukacja leśna na terenach nieurbanizowanych”. (akta kontroli str. 254-266)

OCENA CZĄSTKOWA

Struktura organizacyjna Parku, uregulowania wewnętrzne i zakresy czynności pracowników były dostosowane do celów i zadań ochrony przyrody i zarządzania jej zasobami. Kwalifikacje pracowników – z wyjątkiem jednego (z 15) z niewłaściwym kierunkiem wykształcenia –

²⁶ W wyjaśnieniu Dyrektor podał przykłady efektów działań zatrudnionego pracownika, m.in. : podpisanie (18 maja 2022 r.) Listu Intencyjnego wyrażającego wolę współpracy pomiędzy NPN a Stowarzyszeniem Kulturalnym „Pocztówka”. Realizacja tego zobowiązania zaowocowała obecnością „kultury” w trakcie wydarzenia jakim była organizowana w 2022 roku przez NPN XXII Biesiada Miodowa w Kurowie. Prezentowany podczas tego wydarzenia spektakl cieszył się ogromnym zainteresowaniem, wniósł też nową jakość do wydarzenia organizowanego przez NPN od ponad 20 lat. Działania związane ze wzbogacaniem oferty Biesiady o wartości kulturowe, ze względu na duże zainteresowanie, było kontynuowane na XXIII Biesiadzie Miodowej w 2023 r. i będzie kontynuowane w latach kolejnych. Z jej inicjatywy w lipcu 2022 roku zrealizowane zostały: projekt „Przygoda z Doliną Narwi”, który otrzymał dofinansowanie w ramach VI edycji Konkursu „Zapraszamy do Gry – Lokalne projekty Edukacji Kulturowej” (realizowanego w ramach zadania Bardzo Młoda Kultura w województwie podlaskim) oraz projekt „Narew – rzeka ukrytych miejsc”, realizowany w ramach projektu „PRZYSTAŃ lokalnie”, współfinansowanego z programu „Kultura – Interwencje. Edycja 2022”. Kontynuacją działań związanych z aspektem łączenia kultury, sztuki i przyrody była organizacja w NPN w dniu 19 czerwca br. konferencji „Sztuka i natura – uważne włączanie przestrzeni przyrodniczych do projekcji wydarzeń artystycznych”.

odpowiadały wymaganiom kwalifikacyjnym, jakie powinni spełniać pracownicy zatrudnieni na stanowiskach w SPN. Niemniej obsada kadrowa była, zdaniem Dyrektora NPN, zbyt niska, gdyż w pismach do ministra właściwego do spraw środowiska podnosił on, że do skutecznej realizacji zadań niezbędne jest zwiększenie stanu osobowego NPN o 18 etatów.

OBSZAR

2. Opracowanie dokumentacji niezbędnej do planowania i realizacji ochrony przyrody NPN i zarządzania jej zasobami

Opis stanu faktycznego

2.1. Projekt planu ochrony NPN²⁷ (zaopiniowany przez właściwe miejscowo rady gmin i Radę Naukową) Park przekazał do zatwierdzenia Ministrowi Środowiska w 2014 roku (pismem NPN-ZOP-40-224/10/2014 z 29 maja 2014 r.). Później, w szczególności:

- NPN w lipcu 2014 roku przekazał Generalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska wnioski o zmianę Standardowych Formularzy Danych dla obszarów Natura 2000: *Bagienna Dolina Narwi i Narwiańskie Bagna*, gdyż zaistniała konieczność korekty tych Formularzy, w związku z wykonanymi pracami inwentaryzacyjnymi i otrzymanymi wynikami w ramach opracowywania projektu planu ochrony.
- Z uwagi na brak odpowiedzi z Ministerstwa Środowiska w sprawie zatwierdzenia projektu planu ochrony, po upływie ustawowego terminu na jego zatwierdzenie, NPN kilkakrotnie zwracał się z prośbą o informację na jakim etapie są prace nad zatwierdzeniem projektu planu (pisma z: 19 grudnia 2014 r. – NPN-ZOP-40-563/20/2014, 29 grudnia 2015 r. – NPN-ZOP-40-477-6/2015, 4 stycznia 2017 r. – NPN-ZOP-40-05/1/2017 i w rozmowach z przedstawicielami Ministerstwa). Ministerstwo informowało o trwającym procedowaniu rozporządzenia w sprawie ustanowienia planu ochrony dla *Narwiańskiego Parku Narodowego* (pisma z 29 grudnia 2014 r. – znak DLP-III-0230-28/52545/14/WH, 27 stycznia 2017 r. – DOP-WPN.4102.24.2017.TP i w rozmowach z kierownictwem NPN).
- W związku z aktualizacją Standardowych Formularzy Danych obszarów *Natura 2000: Bagienna Dolina Narwi i Narwiańskie Bagna* przez Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska, poprzez dodanie nowych przedmiotów ochrony tego obszaru, NPN dokonał aktualizacji projektu planu ochrony w tym zakresie i zaktualizowany dokument przesłał w listopadzie 2019 roku do Ministerstwa Klimatu.
- Ministerstwo Klimatu i Środowiska (w związku z tym, iż zostało ono zobligowane do sporządzenia tymczasowych celów ochrony dla siedlisk przyrodniczych oraz gatunków i ich siedlisk będących przedmiotami ochrony w obszarach *Natura 2000 Bagienna Dolina Narwi i Narwiańskie Bagna*) w dniu 22 października 2021 r. zwróciło się do NPN o przygotowanie tabeli z tymczasowymi celami ochrony (w części objętej granicami Parku), które zostaną opublikowane w formie obwieszczenia Ministra Klimatu i Środowiska. NPN, we wskazanym terminie, przekazał Ministerstwu te materiały, a Minister obwieszczeniem z 22 grudnia 2021 r. (DOP-WPN.602.21.2021.DW) poinformował o przyjęciu przedmiotowych tymczasowych celów ochrony.
- Ministerstwo Klimatu i Środowiska pismem z 9 marca 2022 r. (DOP-WPN.4103.2.2018.TP) zwróciło się o dokonanie niezbędnych aktualizacji projektu planu ochrony (w wersji z 4 listopada 2019 r.) do aktualnych wymagań legislacyjnych i kształtu merytorycznej zawartości tego dokumentu, w związku z koniecznością podjęcia dalszych prac nad projektem rozporządzenia w sprawie Planu Ochrony NPN (aktualizacji wymagała struktura dokumentu – projektu planu ochrony)²⁸. Zaktualizowany dokument projektu planu ochrony został przekazany do Ministerstwa 29 listopada 2022 r.

²⁷ Projekt planu ochrony został sporządzony w ramach projektu „Opracowanie planu ochrony dla: obszarów Natura 2000 - *Bagienna Dolina Narwi* (PLB200001, PLB200002) oraz *Narwiańskiego Parku Narodowego*”, współfinansowanego ze środków ze środków Unii Europejskiej, z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. Wydatki poniesione na jego realizację wyniosły 1.940,2 tys. zł.

²⁸ Według tego pisma, zaproponowana przez Ministerstwo struktura dokumentu została przyjęta na podstawie uzgodnień prowadzonych z Departamentem Prawnym Ministerstwa oraz z Rządowym Centrum Legislacji w trakcie sporządzania wcześniej ustanowionych i obecnie procedowanych planów ochrony dla poszczególnych parków narodowych. Niezbędna aktualizacja projektu powinna dotyczyć w szczególności układu poszczególnych rozdziałów i ich zawartości merytorycznej. Aktualizacji wymagało również dostosowanie zapisów działań ochronnych wskazanych w projekcie planu ochrony do nowych zapisów programów rolnośrodowiskowych.

Ostatnią wersję projektu planu ochrony NPN przesłał do Ministerstwa Klimatu i Środowiska w dniu 31 sierpnia 2023 r. (z pismem NPN-ZOP-40-544-1/2019/1212/2023), po dokonaniu korekt związanych z uwagami zgłoszonymi przez Ministerstwo 18 kwietnia 2023 r. Ministerstwo nie zgłaszało – do przedłożonego projektu planu ochrony – uwag dotyczących niezgodności tego dokumentu z celami ochrony Parku.

Zdaniem Dyrektora NPN, dysponowanie ustanowionym planem ochrony dla Parku możliwe jest z dniem 1 stycznia 2024 r. (akta kontroli str. 254-255, 272-390)

Odnosząc się do kwestii aktualności danych inwentaryzacyjnych – w związku z upływem ponad dziewięciu lat procedowania projektu planu ochrony, Dyrektor NPN m.in. wyjaśnił, że NPN nie miał wiedzy, kiedy zostanie ustanowiony plan ochrony Parku. „Aktualizacja danych inwentaryzacyjnych jest procesem długotrwałym, powinna być prowadzona co najmniej rok. Będąc przekonany, że plan ochrony NPN zostanie lada chwila ustanowiony nie podejmowano takich działań, gdyż w momencie ustanowienia Planu były by one niezasadne, a ich zlecenie mogło by budzić wątpliwości”. Stwierdził, że od 2020 roku, w ramach POiŚ, NPN realizuje projekt „Ocena stanu zasobów przyrodniczych w Narwiańskim Parku Narodowym przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii teledetekcyjnych”, którego głównym celem była inwentaryzacja i ocena stanu zasobów przyrodniczych w Parku przy wykorzystaniu technologii teledetekcyjnych. W ramach projektu wykonano: inwentaryzację i analizę zmian zagospodarowania terenu w zakresie użytkowania gruntu, inwentaryzację roślinności - opracowanie mapy roślinności rzeczywistej i mapy siedlisk Natura 2000 oraz charakterystykę zróżnicowania roślinności, identyfikacja procesu sukcesji pierwotnej i wtórnej, identyfikacja procesu ekspansji rodzimych gatunków roślin zielnych, identyfikacja procesu inwazji obcych gatunków roślin naczyniowych, inwentaryzacja hydrograficzna, charakterystyka parametrów fizyko-chemicznych wód, identyfikacja procesów zarastania zbiorników wodnych. Realizacja projektu została zakończona 30 września 2023 r., jego wyniki zostaną uwzględnione w dalszym planowaniu ochrony - w kolejnych dokumentach planistycznych lub aktualizacji istniejących. W zakresie pozostałych elementów przyrody Park nie dysponuje środkami finansowymi i odpowiednio liczną kadrą, aby takie aktualizacje prowadzić. W projekcie planu ochrony z 2014 roku, aby uwzględnić najważniejsze elementy przyrody NPN utworzono multidyscyplinarny zespół specjalistów (30 osób) z różnych dziedzin nauki [...]. Na początku października 2023 roku Park złożył fiszkę na planowaną realizację projektu w ramach programu FENX.01.05 Ochrona przyrody i rozwój zielonej infrastruktury na działanie pod nazwą: Opracowanie dokumentów planistycznych dla obszarów chronionych na aktualizację projektu planu ochrony NPN. Planowane dofinansowanie jest w trybie niekonkurencyjnym, dlatego istnieje duże prawdopodobieństwo, iż będzie możliwość w najbliższym czasie podjęcia prac w zakresie aktualizacji projektu planu ochrony.

(akta kontroli str. 978-984)

2.2. Przedłożony – Ministrowi Środowiska w 2014 roku – projekt planu ochrony NPN został opracowany na podstawie dokumentacji obejmującej: 1/ operat przyrody nieożywionej i gleb, 2/ operat zasobów wodnych, 3/ operat ekosystemów lądowych, bagiennych i leśnych, 4/ operat fauny (w częściach dotyczących: a) wybranych grup entomofauny, b) herpetofauny, c) ornitofauny, d) teriofauny, e) chiropterofauny), 5/ operat ekosystemów wodnych oraz operat ekosystemów w części dotyczącej ichtofauny i astakofauny, 6/ operat geograficznych systemów informacyjnych, 7/ operat geodezyjny, 8/ operat zasobów krajobrazowych, turystycznych, historycznych, 9/ szablony Dokumentacji projektu Planu Ochrony obszaru Natura 2000 Narwiańskie Bagna PLH200002, 10/ szablony Dokumentacji projektu Planu Ochrony obszaru Natura 2000 Bagienna Dolina Narwi PLB200001. Zakres przeprowadzonych prac oraz inwentaryzacji obejmował elementy określone odpowiednio w § 8 ust. 1 i § 9 ust. 1 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 r. w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody²⁹.

²⁹ Dz. U. z 2005 r. Nr 94, poz. 794

Prace zmierzające do stworzenia projektu planu ochrony rozpoczęto w czerwcu 2011 roku. Obejmowały one aktualizację prac terenowych przeprowadzonych w latach 1999-2002³⁰, konsultacje społeczne oraz działania związane z obszarami Natura 2000.

Według zapisów w projekcie planu ochrony, przedstawione w nim zagrożenia dotyczą przedmiotów ochrony zidentyfikowanych w obszarze Natura 2000, jak również zagrożeń dla gatunków i siedlisk istotnych dla ochrony przyrody na obszarze Parku. Zidentyfikowanie zagrożeń było podstawą do zaplanowania zabiegów ochronnych. Istniejące i potencjalne zagrożenia wewnętrzne i zewnętrzne oraz zakres zadań ochronnych przedstawiono dla zadań wynikających z potrzeb funkcjonowania ekosystemów Parku oraz dla gatunków i siedlisk chronionych w ramach dyrektyw Rady 2009/147/WE i 92/43/EWG. W zestawieniach określono zagrożenia oraz sposoby i zakres prowadzenia zabiegów ochronnych z podaniem lokalizacji, ich rozmiaru oraz określeniem ekosystemów, w których mają być wykonane.

Dla utrzymania systemu fluwialnego rzeki anastomozującej³¹ i optymalnego uwodnienia mokradeł fluwiogenicznych zaplanowano optymalizację pracy jazu w Rzędzianach, piętrzenie wody przez budowę progów i bystrotoków oraz odtwarzanie zanikających koryt rzecznych. Dla ekosystemów nieleśnych zaproponowano zabiegi ochronne dostosowane do wymogu utrzymania ich we właściwym stanie ochrony. Wśród zabiegów ingerujących w ekosystemy nieleśne przyjęto mechaniczne i ręczne wykaszanie z usunięciem biomasy roślin. Głównym celem działań jest powstrzymanie sukcesji wtórnej prowadzącej do zaniku cennych zbiorowisk roślinnych. Wykaszanie części z nich przyczyni się do zachowania swobodnego składu florystycznego i utrzymania różnorodności gatunkowej. Zaproponowane działania będą służyły także ochronie fauny Parku, ponieważ ekosystemy nieleśne są miejscem bytowania wielu rzadkich gatunków zwierząt związanych z terenami otwartymi, m.in. wodniczki, derkacza i strzępotka edypusa (akta kontroli str. 272-274, 505-507)

2.3. W latach 2019–2023, obowiązywały – ustanowione przez ministra właściwego do spraw środowiska – zadania ochronne dla NPN na lata: 2017–2019³², 2020–2022³³ i 2023–2025³⁴, które w okresie objętym kontrolą nie były zmieniane. Zawierały one elementy wymagane art. 22 ust. 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody³⁵, tj.: [1] identyfikację i ocenę istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz sposoby eliminacji lub ograniczania tych zagrożeń i ich skutków; [2] opis sposobów ochrony czynnej ekosystemów, z podaniem rodzaju, rozmiaru i lokalizacji poszczególnych zadań; [3] opis sposobów czynnej ochrony gatunków zwierząt; [4] wskazanie obszarów objętych ochroną czynną oraz krajobrazową, a także ustalały miejsca udostępniane dla celów naukowych, edukacyjnych, turystycznych, rekreacyjnych i połowu ryb oraz maksymalną liczbę osób mogących przebywać jednocześnie w tych miejscach. (akta kontroli str. 394-501)

Sporządzone w okresie objętym kontrolą projekty zadań ochronnych NPN przekazał ministrowi właściwemu do spraw środowiska w terminach umożliwiających zachowanie ciągłości prowadzenia działań ochronnych:

- projekt zadań ochronnych na lata 2020–2022 został zaopiniowany przez Radę Naukową NPN i przekazany Ministrowi Środowiska (odpowiednio 17 i 22 października 2019 r.), a 13 stycznia 2020 r. Minister Klimatu wydał zarządzenie o ustanowieniu tych zadań,
- projekt zadań ochronnych na lata 2023–2025 został zaopiniowany przez Radę Naukową i przekazany Ministrowi Klimatu i Środowiska (odpowiednio 29 września i 14 października 2022 r.), który 14 listopada 2022 r. wydał zarządzenie o ustanowieniu tych zadań.

³⁰ Wcześniej, opracowywany w latach 1999-2002, projekt „Planu ochrony Narwiańskiego Parku Narodowego na lata 2002-2021” był przesłany do Ministerstwa Środowiska, ale nie został zatwierdzony do stosowania.

³¹ Tj. rzeki płynącej równocześnie wieloma korytami, o stałym przebiegu; koryta, rozdzielone wyspami porośniętymi trwałą roślinnością, tworząc rozgałęziającą się i łączącą sieć.

³² Zarządzenie Ministra Środowiska z dnia 10 marca 2017 r. w sprawie zadań ochronnych dla Narwiańskiego Parku Narodowego na lata 2023-2025 (Dz.Urz. MŚ z 2017 r. poz. 70, ze zm.).

³³ Zarządzenie Ministra Klimatu z dnia 13 stycznia 2020 r. w sprawie zadań ochronnych dla Narwiańskiego Parku Narodowego na lata 2020-2023 (Dz.Urz. MK z 2020 r. poz. 10)

³⁴ Zarządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 14 listopada 2022 r. w sprawie zadań ochronnych dla Narwiańskiego Parku Narodowego na lata 2023-2025 (Dz.Urz. MKiŚ z 2022 r. poz. 61).

³⁵ Dz.U. z 2023 r. poz. 1336. Dalej: *uop* albo *ustawą o ochronie przyrody*.

W ustanowionych zadaniach ochronnych dla NPN nie wyznaczono obszarów ochrony ścisłej³⁶. Określono natomiast sposoby ochrony czynnej ekosystemów (z podaniem rodzaju, rozmiaru i lokalizacji poszczególnych zadań) i czynnej ochrony gatunków zwierząt oraz wskazano obszary objęte ochroną czynną i krajobrazową.

W okresie objętym kontrolą minister właściwy do spraw środowiska nie dokonywał zmian w ustanowionych zadaniach ochronnych³⁷. (akta kontroli str. 391-505, 886-892, 912-921)

Projekty zadań ochronnych, obejmujące m.in. identyfikację zagrożeń, sposoby eliminacji lub ograniczania zagrożeń i ich skutków (a także określenie rodzaju zadań ochronnych, ich rozmiaru i lokalizacji ich realizacji) zostały sporządzone z uwzględnieniem projektu planu ochrony i materiałów przygotowanych na potrzeby jego sporządzenia (których zakres opisano w pkt. 2.2 niniejszego wystąpienia), obserwacji własnych pracowników NPN poczynionych w toku realizacji bieżących zadań, wyników monitoringów (m.in. stałego poziomu i jakości wód oraz prowadzonych w ramach realizowanych projektów), a także z uwzględnieniem wniosków z dyskusji w toku posiedzeń Rady Naukowej Parku.

Zagrożenia ujęte w zadaniach ochronnych na lata 2017–2019 i 2020–2022 były wcześniej zamieszczone w projekcie planu ochrony, tj. z wyjątkiem zagrożenia *wypieranie raka błotnego przez gatunek obcy - raka pręgowatego* (wpisany do zadań na lata 2020–2025). Siedem (z ogółem 23) zagrożeń ujętych w zadaniach ochronnych obowiązujących w okresie objętym kontrolą – po raz pierwszy ujęto bądź zmodyfikowano w zadaniach na lata 2023–2025. Były to: *Rozdrobnienie własności oraz niewielki udział gruntów Skarbu Państwa, utrudniające właściwą ochronę ekosystemów Parku; Pogarszanie się stanu obiektów dziedzictwa kulturowego i historycznego; Pogarszanie się stanu infrastruktury turystycznej; Niewystarczające uwilgotnienie gruntów (ujęte w zagrożeniach wewnętrznych istniejących); Występowanie drzew zagrażających turystom poruszającym się po szlakach turystycznych, ścieżkach edukacyjnych i ciągach komunikacyjnych (ujęte w zagrożeniach wewnętrznych potencjalnych); Niewłaściwa gospodarka wodna powodująca: 1) zaburzenia drożności korytarzy migracyjnych organizmów wodnych, 2) zanieczyszczenie wód i rozprzestrzenianie się gatunków obcych ze stawów w Topilcu do rzeki Narew, 3) pogorszenie warunków bytowania niektórych gatunków zwierząt, w szczególności: bielika, błotniaka stawowego, kropiatki, zielonki, rybitwy czarnej, rybitwy białoskrzydłej, gęsi gęgawy, remiza, raka błotnego, minoga, kozy, wydry; Zaśmiecanie terenu, presja turystyczna* (ujęte w zagrożeniach zewnętrznych potencjalnych). (akta kontroli str. 502-507, 886-892, 912-921)

Odnosząc się do braku wskazania w zadaniach ochronnych – przed 2023 rokiem – zagrożeń związanych z turystyką, Dyrektor NPN wyjaśnił, że nie zawierano takich zapisów, *ponieważ ilość turystów w Parku była bardzo niewielka. Spowodowane było to trudno dostępnym podmokłym terenem, który nie zachęca do samodzielnego eksplorowania obszaru Parku. Ruch turystyczny odbywa się głównie na kładkach edukacyjnych, dojściach do wież, punktów widokowych i na szlakach wodnych. Ilość turystów w stosunku do powierzchni Parku jest niewielka i wynosi ok. 0,35 os./ha. Uwarunkowania terenowe NPN sprawiają, że dostępność Parku dla turystyki jest możliwa tylko w udostępnionych do tego celu miejscach. Zmodernizowana w 2019 roku kładka Waniewo - Śliwno spowodowała skanalizowanie tam ruchu turystycznego, co ograniczyło presję turystyczną. NPN wychodził z założenia, że ta kładka będzie największą atrakcją turystyczną i tam skupi się większa część ruchu turystycznego.* (akta kontroli str. 727-731)

Niektóre nowo zidentyfikowane zagrożenia, ujęte w zadaniach ochronnych na lata 2023–2025 zostały wprowadzone do projektu planu ochrony w jego ostatniej wersji z 2023 roku, dotyczyły

³⁶ Ochronę ścisłą przewidziano w projekcie planu ochrony. Objęte miałyby być nią niewielkie obszary Parku – w obrębie ewidencyjnym Kurowo SNS, działki o nr.: 201305_2.0151.1 (cała działka ewidencyjna o pow. 7,67 ha), 201305_2.0151.2 (część działki ewidencyjnej o pow. 20,32 ha), 201305_2.0151.18/1 (część działki ewidencyjnej o pow. 0,15 ha), 201305_2.0151.3/1 (część działki ewidencyjnej o pow. 7,51 ha).

³⁷ Przed 1 stycznia 2019 r. miały miejsce dwie zmiany, które polegały na dodaniu nowego zadania ochronnego, tj.: [1] zadania „Ograniczanie liczebności populacji dzika (*Sus scrofa*)” określonego jako „inne” w sposobach ochrony czynnej ekosystemów na obszarach ochrony czynnej i na objętych ochroną krajobrazową, w związku ze zidentyfikowaniem potencjalnego zagrożenia zewnętrznego „Choroby o charakterze epizootii” (zarządzenie Ministra Środowiska z 23 sierpnia 2017 r.); [2] zadania „Kontynuacja działań na rzecz ochrony ptaków wodno-błotnych, odtwarzania siedlisk i ograniczania wpływu gatunków inwazyjnych poprzez wykupy gruntów prywatnych w granicach NPN w celu realizacji zabiegów ochrony czynnej (koszenie, usuwanie krzewów i drzew z wywożeniem biomasy)”, ujętego w sposobach ochrony czynnej ekosystemów na obszarach objętych ochroną krajobrazową, w związku z uzyskaniem dofinansowania na realizację takiego zadania, ze środków UE z Funduszu Spójności POIS 2014–2020 (zarządzeniem Ministra Środowiska z 13 czerwca 2018 r.).

to kwestii związanych z: infrastrukturą turystyczną i ruchem turystycznym oraz wykupionymi stawami w Topilcu.

Z analizowanych sześciu zidentyfikowanych istniejących zagrożeń wewnętrznych dla obszaru Parku³⁸, dla wszystkich sześciu zaplanowano działania ochronne (od jednego do kilku zadań dla każdego zagrożenia). (akta kontroli str. 502-507)

2.4. Istotne – dla funkcjonowania Parku – zagadnienia w okresie objętym kontrolą zostały uregulowane zarządzeniami Dyrektora NPN, wydanymi w sprawach:

- udostępniania obszaru Parku do celów turystycznych (zarządzenia: nr 15/2017 z 5 września 2017 r., nr 16/2021 z 30 kwietnia 2021 r. nr 16/2022 z 26 kwietnia 2022 r. i nr 9/2023 z 20 marca 2023 r.),
- zasad udostępniania OEP „Młynarzówka” (zarządzenie nr 14/2021 z 26 kwietnia 2021 r.),
- udostępniania Parku do amatorskiego połowu ryb (zarządzenia nr 10/2019 z 28 maja 2019 r. i nr 15/2023 z 16 maja 2023 r., które uzupełniało porozumienie zawarte z Zarządem Okręgu Polskiego Związku Wędkarskiego w Białymstoku),
- wprowadzenia opłat za wstęp, udostępnianie NPN oraz cen wydawnictw przyrodniczych (zarządzenia nr 4/2012 z 27 kwietnia 2012 r. i nr 3/2021 z 20 stycznia 2021 r.),
- udostępniania NPN do badań naukowych i monitoringu przyrodniczego (zarządzenie nr 20/2021 z 6 lipca 2021 r.),
- organizacji działalności lotniczej w przestrzeni powietrznej NPN (zarządzenia nr 11/2021 z 12 kwietnia 2021 r. i nr 6/2022 z 15 lutego 2022 r.).

Ustalono także regulaminy: korzystania z pola biwakowego w Kurowie i altany oraz udostępniania sprzętu wodnego (kajak, wiosło, kapok).

Zarządzeniem nr 15/2021 z 26 kwietnia 2021 r. wprowadzone zostały zasady kontroli zabiegów ochronnych w ekosystemach nieleśnych położonych na terenie NPN.

(akta kontroli str. 526-640, 721-726)

Stwierdzone
nieprawidłowości
OCENA CZĄSTKOWA

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia działania podejmowane na rzecz opracowania planu ochrony Parku oraz zapewnienie ciągłości realizacji działań ochronnych poprzez terminowe opracowanie i ustanowienie projektów zadań ochronnych, a także unormowanie kwestii związanych z udostępnianiem Parku. Dostrzega zarazem potrzebę ukończenia prac związanych z planem ochrony Parku i uwzględnienia w nim zmian w przyrodzie NPN, jakie zaszły od opracowania jego projektu w 2014 roku.

OBSZAR

3. Realizacja zadań związanych z ochroną przyrody NPN i zarządzaniem jej zasobami oraz ich wpływ na zachowanie i ochronę zasobów przyrodniczych

Opis stanu
faktycznego

3.1. Obszar i granice NPN zostały ustalone *rozporządzeniem w sprawie utworzenia NPN* i nie były później zmieniane. Powierzchnia Parku od jego powstania nie uległa zmianom, zmieniała się natomiast struktura własnościowa gruntów w rezultacie ich wykupu od prywatnych właścicieli. Według powołanego rozporządzenia, powierzchnia Parku wynosiła 7.350 ha, a jego otuliny – 15.408 ha (takie dane figurowały też w Centralnym Rejestrze Form Ochrony Przyrody³⁹). Faktyczne powierzchnie, ustalone w latach 2012–2013 w ramach opracowywania operatu planu ochrony NPN⁴⁰ („po zastosowaniu najnowszych technik geodezyjnych”) wynosiły odpowiednio 6.805 ha i 17.201,6 ha. Dyrektor NPN poinformował o tym Głównego Konserwatora Przyrody (pismem NPN_ZOP-010-1-138/2021 z 18 lutego 2021 r.). Podnosząc „konieczność ustanowienia rozporządzenia w sprawie utworzenia NPN określającego poprawną powierzchnię”, stwierdził, że „korekta będzie wyłącznie sprostowaniem pomyłki popełnionej na pierwszym etapie prac (w momencie ustanawiania

³⁸ Analizą objęto sześć z 11 zidentyfikowanych takich zagrożeń z okresu objętego kontrolą. Doboru dokonano losowo, wybierając co drugie na wykazie zagrożeń poczynając od pierwszej pozycji (wg wykazu z zadań ochronnych na lata 2023-2025).

³⁹ Dalej: CRFOP.

⁴⁰ Rozbieżności danych stwierdzono w 2009 roku i były one przedmiotem korespondencji z ówczesnym Ministrem Środowiska.

Parku) i dostosowaniem opisu przebiegu granic Parku do obecnych opisów geodezyjnych. [...] wprowadzana zmiana nie wiąże się z włączeniem lub wyłączeniem jakichkolwiek powierzchni w terenie z Parku i nie zmienia jego faktycznych granic”. Projekt rozporządzenia w tej sprawie uwzględniałby „również przebieg granicy oraz otulin Parku przedstawiony w formie wykazu współrzędnych punktów załamania granicy, zgodnie z państwowym systemem odniesień przestrzennych w układzie współrzędnych płaskich prostokątnych PL-1992”. W odpowiedzi z 13 kwietnia 2021 r. Główny Konserwator Przyrody zwrócił się o „przygotowanie stosownego projektu rozporządzenia Rady Ministrów wskazującego wszystkie działki położone w granicach Parku oraz opis granic parku narodowego i jego otuliny w postaci współrzędnych punktów załamania granicy”. (akta kontroli str. 4-7, 9-12)

Odnosząc się do stanu zaawansowania prac nad projektem tego dokumentu, Dyrektor NPN wyjaśnił, że wykazane różnice dotyczą tylko powierzchni Parku, przebieg granic Parku jest prawidłowy. Nie wpływa to w żaden sposób na bieżące funkcjonowanie Parku [...]. Zwrócił uwagę na problem z różnymi formatami plików z danymi ewidencji gruntów otrzymywanych ze Starostw w Białymstoku i Wysokiem Mazowieckiem, co niejednokrotnie powoduje niedokładności techniczne przy działkach położonych na styku obu powiatów. Stwierdził, że jego zdaniem „zmiana rozporządzenia w sprawie NPN powinna być kompleksowa i obejmować aktualizację powierzchni NPN opartej na rzetelnych danych ewidencji gruntów. Niestety przy wątpliwościach technicznych związanych z „nakładaniem się” lub „rozchodzeniem” działek ewidencyjnych położonych na granicy dwóch powiatów, zmiana rozporządzenia w tym momencie wydaje się bezzasadna. Po przeprowadzeniu analizy danych ewidencji gruntów obu powiatów, ich „dociągnięcia” do siebie może okazać się, że znowu nastąpiły zmiany powierzchni i konieczna będzie kolejna zmiana rozporządzenia. Zmiana rozporządzenia w sprawie NPN powinna być poprzedzona dogłębną analizą posiadanych materiałów ewidencyjnych zarówno przy użyciu oprogramowania GIS jak również, czego nie można wykluczyć, wykonania prac terenowych związanych z geodezyjnymi pomiarami w terenie. Dyrektor NPN stwierdził, że w czerwcu 2021 roku rozpoczęły się konsultacje społeczne Programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027 (FENiKS), w ramach którego możliwe będzie wykonanie aktualizacji projektu planu ochrony NPN. W związku z tym, podjęta została decyzja o wstrzymaniu się z pracami nad rozporządzeniem w sprawie NPN do momentu wykonania kompleksowych prac nad powierzchnią NPN w ramach jednego z operatów, który zostanie wykonany przy aktualizacji projektu planu ochrony. Propozycja zadania pn.: „Aktualizacja planu ochrony Narwiańskiego Parku Narodowego oraz obszarów Natura 2000 pokrywających się z obszarem Parku” została przekazana do Ministerstwa Klimatu i Środowiska w listopadzie 2022 r. Przyjęte przez nas rozwiązanie pozwoli na uniknięcie kolejnych błędów związanych z określaniem powierzchni NPN. W dniu 5 października br. została przekazana fiszka zgłoszeniowa do identyfikacji projektu jako uprawnionego do niekonkurencyjnego sposobu wyboru na projekt pn.: „Aktualizacja projektu planu ochrony Narwiańskiego Parku Narodowego”⁴¹ Planowana data złożenia wniosku to I kwartał 2024 r., natomiast realizacja: IV kwartał 2024 r. – IV kwartał 2029 r. Projekt został uwzględniony w wykazie planowanych operacji o znaczeniu strategicznym w Programie Operacyjnym FENiKS (jako grupa projektów GDOS, PGL LP oraz parków narodowych dot. ochrony gatunków i siedlisk przyrodniczych)”. (akta kontroli str. 978-984)

3.2.1. W zakresie ochrony czynnej na obszarach objętych ochroną czynną, w zadaniach ochronnych obowiązujących w okresie objętym kontrolą zaplanowano działania:

[A] w ekosystemach leśnych – wykaszanie ręczne okrajków i luk w drzewostanie, usuwanie powstałej biomasy w grądach reprezentujących typ siedliska 9170 i 9110 (11,29 ha, 11,29 ha i 5,8 ha), a od 2023 roku także działania zapobiegające pożarom;

[B] w nieleśnych ekosystemach lądowych, m.in.:

- koszenie mechaniczne łąk z wywożeniem biomasy, wypas łąk z wykorzystaniem bydła (52,97 ha, 52,97 ha i 74,14 ha),

⁴¹ W ramach działania programu FENiKS: FENX.01.05. Ochrona przyrody i rozwój zielonej infrastruktury - 2. Opracowanie dokumentów planistycznych dla obszarów chronionych.

- koszenie ręczne i odkrzaczanie z usuwaniem i wywożeniem biomasy w wybranych siedliskach, takich jak: zarośla wierzby rokity, szuwar turzycy nitkowej, torfowiska przejściowe i trzęsawiska na niżu i łąki trzęślicowe, zmienno wilgotne łąki trzęślicowe (45,10 ha, 3,73 ha, 1,65 ha),
  - ręczne usuwanie drzew i krzewów, wykaszanie, wywożenie biomasy ze zbiorowisk turzycowo-mszystych, reprezentujących: typ siedliska 7230 (90,38 ha, 90,38 ha, 52,5 ha, a na 11,5 ha dopuszczono mechaniczne usuwanie), typ siedlisk: 6120, 6230, 2330 (11,97 ha, 11,97 ha, 1,5 ha),
  - ręczne usuwanie drzew i krzewów, usuwanie biomasy w zbiorowisku turzycy nitkowej reprezentującej: typ siedliska 7140 (0,95 ha, 0,95 ha, 0,56 ha), we wrzosowiskach reprezentujących typ siedliska 4030 (4,82 ha, 4,82 ha, 0,14 ha),
  - ręczne wykaszanie, usuwanie biomasy w łąkach świeżych reprezentujących typ siedliska 6510 (18,23 ha, 18,23 ha, 3,5 ha), w zmiennowilgotnych łąkach trzęślicowych reprezentujących typ siedliska 6410 (4,40 ha, 4,40 ha, 1,2 ha),
  - usuwanie sztucznie nasadzonych drzewostanów, w szczególności sosnowych w celu przywrócenia roślinności murawowej (6,17 ha, 1,65 ha, 1,65 ha),
  - koszenie mechaniczne z wywożeniem biomasy, w wybranych lokalizacjach połączone z usuwaniem podrostu drzew i krzewów – odkrzaczanie, głównie na podstawie zawartych umów dzierżawy gruntów (1.362,27 ha, 1.303,38 ha, 1351,12 ha),
  - ochrona szuwaru turzycy sztywnej i innych typów turzycowisk przez wykaszanie i usuwanie podrostu drzew i krzewów (wprowadzona od 2020 roku – 150 ha, 134 ha), a od 2023 roku wprowadzono zadania w zakresie: a) usuwania inwazyjnych gatunków obcych (szerzej opisane w pkt. 3.2.3 niniejszego wystąpienia), b) zapobiegania pożarom, c) poprawy warunków wodnych, w szczególności w zbiorowiskach turzycowo- mszystych, na siedlisku przyrodniczym 7230 (dwa ostatnie zadania do realizacji według potrzeb);
- [C] w ekosystemach wodnych – m.in.: a) punktowe i odcinkowe mechaniczne udrażnianie koryt rzeki Narew (do końca 2022 roku), b) wykaszanie szuwaru trzcinowego pod powierzchnią wody rzeki Narew, c) zarybianie jesiennym narybkiem suma, szczupaka i bolenia, a letnim – szczupaka, d) odłowy kontrolne i badanie kondycji ichtiofauny w starorzeczach przepływowych rzeki Narew na obszarze NPN (według potrzeb), a od 2023 roku dodatkowo wprowadzono zadania (do realizacji według potrzeb): a) monitoring stanu jakościowego i ilościowego wód powierzchniowych i podziemnych; b) gospodarowanie wodą na stawach w Topilcu przez: 1/ opracowanie dokumentacji programu renaturyzacji i zagospodarowania terenu zajmowanego przez stawy w Topilcu wraz z ich otoczeniem, 2/ realizację działań rewitalizujących zgodnie z programem renaturyzacji i zagospodarowania terenu, c) modernizacja lub rozbudowa uszkodzonego progu piętrzącego w obrębie ewidencyjnym Pańki;
- [D] w innych zadaniach, które w latach 2019–2022 obejmowały ograniczanie liczebności populacji dzika (do 49 sztuk), a od 2023 roku (realizowane według potrzeb): a) bieżące remonty, konserwacja lub rozbudowa obiektów infrastruktury turystycznej (miejsc odpoczynku, zadaszeń, kładek, wież widokowych, platform obserwacyjnych, wiat, ławek, żywopłotów, miejsc ogniskowych), b) ukierunkowanie ruchu turystycznego na istniejącą infrastrukturę przez jej konserwację, rozbudowę lub modernizację, c) remonty obiektów zabytkowych i zagospodarowanie parku przydworskiego.

W sposobach czynnej ochrony gatunków zwierząt przewidziano zadania takie, jak m.in.: a) ochrona i odtwarzanie siedlisk gatunku (wodniczka, derkacz), b) reintrodukcja i zasilanie populacji gatunku (rak błotny), c) ochrona ptasich lęgów (rybitwa, kaczka krzyżówka, łyska, zielonka, błotniak stawowy). Od 2023 roku dodano odtworzenie właściwych siedlisk dla gatunków zwierząt (w szczególności: bielika, błotniaka stawowego, kropiatki, zielonki, rybitwy czarnej, rybitwy białoskrzydłej, gęsi gęgawy, remiza, raka błotnego, minoga, kozy, wydry), co wynikało z nałożonej – decyzją Ministra Klimatu i Środowiska z 19 października 2021 r. – na inwestora (Podlaski Zarząd Dróg Wojewódzkich w Białymstoku) kompensacji przyrodniczej, w związku z budową i rozbudową drogi wojewódzkiej nr 681 (do wykonania w ciągu czterech lat od rozpoczęcia inwestycji). (akta kontroli str. 394-501, 508-522)

W ramach zabiegów ochronnych, w latach 2019–2023 (do końca III kwartału), kolejno wykonano:

- a) koszenie łąk ze zbiorem biomasy – na 52,97 ha, 52,97 ha, 52,97 ha, 146,9 ha i 3,22 ha;
- b) koszenie (odkrzaczenie) z wywozem biomasy (koszenie mechaniczne) – na powierzchni 673,22 ha, 1.293,41 ha, 788,02 ha, 1.425,29 ha i 380,11 ha;
- c) ręczne wykaszanie i odkrzaczanie z wywozem biomasy – na powierzchni 80,37 ha w 2019 roku i 88,13 ha w 2020 roku;
- d) mechaniczne udrażnianie koryt rzeki Narew na 10.480 m (lata 2019–2020) i wykaszanie szuwaru trzcinowego pod powierzchnią wody – po 11.640 m (lata 2020–2023);
- e) zarybianie: [1] jesiennym narybkiem suma (*Silurus glanis*), szczupaka (*Esox lucius*) i bolenia (*Leuciscus aspius*) – wprowadzono po 4 tys. szt. narybku suma, 150 kg narybku szczupaka i 2 tys. szt. narybku bolenia w latach 2019–2020, 4 tys. szt. bolenia i 150 kg szczupaka w 2021 roku, 2 tys. szt. bolenia i 150 kg szczupaka w 2022 roku i 4 tys. szt. suma w 2023 roku; [2] wylęgiem i letnim narybkiem szczupaka – wprowadzono po 50 tys. szt. wylęgu szczupaka i 15 tys. szt. narybku letniego szczupaka w latach 2019–2020;
- f) odłowy kontrolne i badanie kondycji ichtiofauny w starorzeczach przepływowych rzeki Narew na obszarze NPN – w latach 2019–2021 wykonano połowy osobników ryb, oznaczenie ich co do gatunku, policzenie, zmierzenie, wykonanie raportów;
- g) ograniczenie liczebności populacji dzika – w latach 2019–2021 odstrzelono 19, 42 i dziewięć sztuk,
- h) reintrodukcja i zasilanie populacji gatunku raka błotnego (wprowadzenie osobników raka błotnego) – dokonano zarzeczania w 2020 roku i przygotowano się do realizacji w 2023 roku (co szerzej opisano w pkt. 3.2.3 niniejszego wystąpienia);
- i) prowadzenie odłowów norki amerykańskiej – dokonano odłowów 52, 29, 17, 25 i ośmiu szt. norki amerykańskiej (co szerzej opisano w pkt. 3.2.3 niniejszego wystąpienia);
- j) zapobieganie pożarom – zadanie stale realizowane w formie patroli terenowych;
- k) monitoring stanu jakościowego i ilościowego wód powierzchniowych i podziemnych zadanie stale realizowane przy użyciu automatycznych boi i stacji pomiarowych oraz rejestratorów poziomu wód podziemnych;
- l) bieżące remonty, konserwacja lub rozbudowa obiektów infrastruktury turystycznej – realizowane według potrzeb (co szerzej opisano w pkt. 3.3.3 niniejszego wystąpienia);
- m) budowa brodów przejazdowych i montaż kłapy zwrotnej – wykonano w latach 2019–2020;
- n) prowadzenie badań naukowych w celu określenia wpływu norki amerykańskiej jako gatunku obcego na obniżenie sukcesu lęgowego ptaków – realizowane w ramach projektu „Kontynuacja ochrony ptaków wodno-błotnych, odtwarzania siedlisk i ograniczania wpływu inwazyjnych gatunków obcych ...” w latach 2019–2023.

W świetle sprawozdań z wykonania planu działalności NPN, na rozmiar zrealizowanych zabiegów ochronnych, w szczególności w zakresie koszenia ze zbiorem biomasy (w całości realizowanych przez podmioty zewnętrzne) wpływ miały: braki chętnych do sprzedaży gruntów; wielkość powierzchni gruntów NPN oddawanych w dzierżawę; problemy z pełną realizacją umów zawartych z dzierżawcami gruntów NPN; warunki atmosferyczne i złe warunki terenowe (wysoki poziom wody na gruncie) w 2021 roku, uniemożliwiające wykonanie zabiegów i skutkujące przedłużeniem terminu realizacji do końca lutego 2022 roku, a w 2022 z tych powodów przedłużono termin na wywóz skoszonej biomasy (do końca lutego 2023 roku). (akta kontroli str. 523-525, 745-758)

Badaniami kontrolnymi objęto sposób wyłonienia zewnętrznych wykonawców i realizację zabiegów ochronnych w zakresie koszenia ze zbiorem biomasy, tj.:

- a) Coroczne wykaszanie mechaniczne z elementami odkrzaczania na powierzchni 122,56 ha w latach 2021–2022, na podstawie umowy dzierżawy nr 20/2020 z 18 sierpnia 2020 r. zawartej z JP EKO Sp. z o.o., tj. dzierżawcą tych gruntów, wyłonionym w trybie pisemnego przetargu nieograniczonego, z zachowaniem wymogów rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 20 lipca 2012 r. w sprawie przetargów oraz rokowań

na rozporządzenie nieruchomościami przez parki narodowe⁴². W umowie dzierżawca zobowiązał się do wykonania tych zabiegów ochronnych w terminie 1 lipiec – 15 listopada corocznie (jeden pokos w roku), przy czym rozmiar powierzchni objętej zabiegami w danym roku, wynikał z ekspertyzy przyrodniczej i planu rolnośrodowiskowego⁴³. W 2021 roku – za zgodą Dyrektora NPN – termin realizacji został przesunięty do 15 lutego 2022 r., ze względu na wysoki poziom wód. Prawidłowość ich wykonania potwierdził konserwator właściwego obwodu ochronnego w *Kartach kontroli zabiegów ochronnych w ekosystemach nieleśnych*, zgodnie z zarządzeniem nr 15/2021 Dyrektora NPN z 26 kwietnia 2021 r. (akta kontroli str. 1294-1405)

- b) Ręczne wykonanie zabiegów: koszenia, usuwania drzew i krzewów oraz usuwania inwazyjnych gatunków obcych (klonu jesionolistnego, niecierpka gruczołowatego, nawłoci, derenia rozłogowego i kolczurki klapowanej) na wyszczególnionych działkach, o łącznej powierzchni 84,16 ha (za kwotę 547,1 tys. zł brutto). Zabiegi zrealizowano na podstawie umowy nr 21/UE/POIS/0023/2020 z 12 sierpnia 2020 r. zawartej z Towarzystwem Ochrony Siedlisk „ProHabitat”, wyłonionym po przeprowadzeniu postępowania o udzielenie zamówienia publicznego w trybie przetargu nieograniczonego. W dniach 6 listopada i 2 grudnia 2020 r. – po przeprowadzeniu wizji terenowych – dokonano protokolarnych odbiorów częściowych, w których dwaj przedstawiciele NPN potwierdzili bez zastrzeżeń realizację zabiegów ochronnych w poszczególnych kompleksach objętych umową, po czym został podpisany protokół końcowy, w którym przedstawiciele NPN potwierdzili wykonanie bez zastrzeżeń przedmiotu umowy. Na podstawie protokołów częściowych, 6 listopada i 2 grudnia 2020 r. wykonawca wystawił faktury na kwoty 366,0 tys. zł i 181,1 tys. zł, które zostały opłacone odpowiednio 19 listopada i 7 grudnia 2020 r. (akta kontroli str. 1125-1253)
- c) Wykaszanie mechaniczne z wywozem biomasy w obrębach ewidencyjnych Pańki i Kruszewo na powierzchni 73,76 ha (za kwotę 134,7 tys. zł), na podstawie umowy nr 16/2023 z 6 czerwca 2023 r. zawartej z Firmą Usługową T. G., wyłonioną po przeprowadzeniu postępowania o udzielenie zamówienia publicznego w trybie podstawowym bez negocjacji. W dniach 4 i 13 września 2023 r. dokonano komisyjnego odbioru prac objętych umową, protokolarnie potwierdzono wykonanie – w terminach umownych – zabiegów ochronnych w poszczególnych kompleksach objętych umową. Fakturę za wykonane usługi na kwotę określoną w umowie opłacono 19 września 2023 r. (akta kontroli str. 1089-1124)

3.2.2. W zakresie ochrony krajobrazowej, obejmującej w zasadzie grunty prywatne położone na terenie Parku, w zadaniach ochronnych przewidziano podejmowanie – po uprzednim wykupie tych gruntów – działań takich, jak: [1] odtwarzanie siedlisk i ograniczanie sukcesji roślinności na siedliskach gatunków poprzez wykupy gruntów prywatnych dla realizacji działań ochronnych (koszenie, usuwanie krzewów i drzew z wywożeniem biomasy); [2] ochrona łądowych siedlisk Natura 2000: 2330, 4030, 6120, 6230, 6410, 6430, 6510, 7140, 7230, 9170, 91E0, 91F0, 91I0 poprzez wykupy gruntów prywatnych w granicach NPN, w celu realizacji zabiegów ochrony czynnej (koszenie, usuwanie krzewów i drzew z wywożeniem biomasy, eliminacja inwazyjnych gatunków obcych); [3] ochrona siedlisk ichtiofauny realizowana poprzez wykupy gruntów prywatnych, umożliwiające eliminowanie zastoisk wód powierzchniowych, w wyniku zabiegu wykaszania trzcinowisk i uaktywniania przepływu wód w starorzeczach. W latach 2017–2022 odpowiednio na powierzchni: 80 ha, 200 ha i 30 ha. Na lata 2023–2025 zaplanowano: [1] zachowanie lub odtwarzanie zbiorowisk roślinnych lub siedlisk, w tym siedlisk przyrodniczych oraz zachowanie lub odtwarzanie siedlisk gatunków

⁴² Dz.U. z 2012 r. poz. 868.

⁴³ Zakres powierzchni wynikał z – wymaganych umowami dzierżawy – ekspertyz przyrodniczych (*Dokumentacja przyrodnicza na potrzeby działania rolno - środowiskowo - klimatycznego PROW 2014–2020*) i planu działalności rolnośrodowiskowej, opracowanych na zlecenie dzierżawcy (po zawarciu umowy dzierżawy). NPN nie miał wpływu na przyjęte w tych dokumentach wielkości powierzchni do objęcia zabiegami w poszczególnych latach. Były one określane przez eksperta przyrodniczego w ekspertyzie – w większości przypadków powierzchnie niekoszone działek rolnych określono na 80 - 85%. Począwszy od 2021 roku (m.in. w wyniku realizacji wniosku pokontrolnego NIK z kontroli P/20/044) w umowach dzierżawy – w przypadku planowania realizowania (na gruntach objętych umową) programu rolno-środowiskowo-klimatycznego lub rolnośrodowiskowego wprowadzono wymóg jego zgodności z wymogami użytkowania poszczególnych działek ewidencyjnych, wskazanymi w załączniku do umowy dzierżawy. Zapisano wymóg, że zgoda NPN na realizację pakietu i wariantu musi nastąpić przed złożeniem odpowiedniego wniosku o przyznanie płatności do ARiMR.

roślin lub zwierząt, przez wykupy gruntów prywatnych; [2] realizację na wykupionych gruntach zabiegów ochronnych, w zależności od wymagań zbiorowisk roślinnych lub siedlisk, w tym siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk gatunków roślin lub zwierząt przez: koszenie, usuwanie podrostu drzew i krzewów, wywóz biomasy, eliminację inwazyjnych gatunków obcych, ograniczanie sukcesji, zachowanie we właściwym stanie lasów łęgowych. Przy czym, obszar objęty tymi działaniami rozszerzono do 4.011,61 ha (odpowiadający ogólnej powierzchni gruntów prywatnych w granicach Parku). (akta kontroli str. 394-501, 508-518)

W NPN nie zawierano umów z właścicielami gruntów, w celu wykonywania zabiegów na obszarach objętych ochroną krajobrazową. Dyrektor NPN wyjaśnił: *większość gruntów położonych w ochronie krajobrazowej nadających się do rolniczego użytkowania w taki sposób jest użytkowana. Stosowane przez ARiMR rozwiązania finansowe, w szczególności pakiety rolnośrodowiskowe, zachęcają rolników do m.in. koszenia posiadanych przez nich użytków zielonych. Grunty, które nie są atrakcyjne pod względem wykorzystania rolniczego są oferowane do sprzedaży NPN. [...] Zgodnie z utrwaloną zasadą obszary ochrony krajobrazowej obejmują grunty prywatne i innych własności, natomiast czynnej – grunty w zarządzie NPN. Zadania ochronne [...] uwzględniają sposoby ochrony czynnej oraz wskazanie obszarów objętych ochroną czynną oraz krajobrazową. Wskazanie tych obszarów nie jest równoznaczne z określeniem działań, które powinny być na nich realizowane. Inaczej ma to miejsce w przypadku ochrony czynnej, gdyż, zgodnie z zapisami art. 22 ust. 3 pkt 2 uoop, w tym przypadku należy wskazać rodzaj, rozmiar i lokalizację poszczególnych zadań. W związku z powyższym brak podstaw do wskazywania rodzaju, rozmiaru i lokalizacji zadań do realizacji na gruntach prywatnych. Na bieżąco obserwujemy w terenie wykonywanie działań w ochronie krajobrazowej. [...] Działania ochronne realizowane przez NPN na obszarach objętych ochroną krajobrazową dotyczą wykupów gruntów w celu dalszej realizacji na nich zabiegów ochronnych, w zależności od wymagań zbiorowisk roślinnych lub siedlisk, w tym siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk gatunków roślin lub zwierząt, przez m.in. koszenie, usuwanie podrostu drzew i krzewów wraz z wywozem biomasy. Realizacja tego zadania pozwala na łączenie działek o bardzo małej powierzchni, średnio 0,3 ha. i tworzenie większych kompleksów, na których realizacja działań ochronnych ma sens. Grunty prywatne to najczęściej małe działki ewidencyjne (średnio 0,3 ha). Realizacja koszenia na tak małych działkach w większości przypadków jest niemożliwa, często jest to w terenie działka długa i wąska co utrudnia jej użytkowanie. Nie podejmowano działań mających na celu zaangażowanie właścicieli gruntów prywatnych do realizacji zabiegów ochronnych na gruntach stanowiących ich własność.* (akta kontroli str. 8, 978-984)

W latach 2019–2023 (I półrocze) NPN dokonał wykupu 185,18 ha gruntów prywatnych (408 działek)⁴⁴ za 6.333,5 tys. zł⁴⁵, w poszczególnych latach kolejno: 21,52 ha (123,2 tys. zł), 32,14 ha (303,8 tys. zł), 63,6 ha (5.172,7 tys. zł), 64,36 ha (690,5 tys. zł) i 3,6 ha (43,2 tys. zł). W okresie lipiec – sierpień 2023 roku wykupiono kolejne 6,1 ha za kwotę 77,6 tys. zł. Na nabytych gruntach sukcesywnie podejmowano – przewidziane zadaniami ochronnymi – zabiegi ochronne, których realizację powierzano podmiotom zewnętrznym⁴⁶. Badaniami kontrolnymi objęto w tym zakresie wykonanie w 2020 roku zabiegów ochrony czynnej polegających na mechanicznym wykaszaniu przy zastosowaniu urządzeń nieniszczących powierzchni gruntu oraz usunięciu biomasy, na powierzchni 22,5 ha w obrębach ewidencyjnych Waniewo, Kowalewyszczyna, Mojsiki, Jeńki, Izbiszczce, Kruszewo, Wólka Waniewska, Baciuty. Ich wykonanie zlecono po przeprowadzeniu postępowania o udzielenie zamówienia publicznego w trybie przetargu nieograniczonego, w rezultacie którego zawarto umowę na kwotę 58,5 tys. zł brutto. Należność taką wypłacono wykonawcy po wykonaniu zabiegów i dokonaniu – przez trzy-osobową komisję złożoną z przedstawicieli NPN (przy udziale wykonawcy) – protokolarnego odbioru prac, z potwierdzeniem ich wykonania bez zastrzeżeń „przy zastosowaniu urządzeń nieniszczących powierzchni gruntu” i realizacji usługi w terminie określonym umową. (akta kontroli str. 6-7, 523-525, 1254-1293)

⁴⁴ W przypadku dziewięciu działek (łącznie 1,15 ha) w 2021 roku i trzech działek (łącznie 4,84 ha) w 2022 roku wykup obejmował udziały w działkach, a nie całą zapisaną geodezyjną powierzchnię.

⁴⁵ W tym: 151,2 tys. zł środków własnych NPN, a pozostałe: 5.062,8 tys. zł – środki NFOŚiGW, 523,3 tys. zł – CKPŚ, 91,4 tys. zł dotacji budżetowych na współfinansowanie projektów UE, 500,0 tys. zł dotacje budżetowych, 4,8 tys. zł z darowizny.

⁴⁶ Nie zawierano umów z właścicielami gruntów prywatnych w celu wykonania przez nich lub przez Park zabiegów ochronnych na obszarach objętych ochroną krajobrazową.

3.2.3. W zadaniach ochronnych na lata 2017–2019 zidentyfikowano jeden gatunek obcy – norkę amerykańską (*Neovison vison*), stanowiący zagrożenie dla trwałości populacji gatunków fauny. W odniesieniu do tego gatunku przewidziano [1] eliminację poprzez odłowy w pułapki żywołowne i usypianie osobników, [2] prowadzenie monitoringu populacji oraz zidentyfikowanych negatywnych jej oddziaływań na zagrożone gatunki fauny. W zakresie ochrony czynnej ptasich lęgów ujęto: [1] prowadzenie badań naukowych w celu określenia wpływu norki amerykańskiej jako gatunku obcego na obniżenie sukcesu lęgowego ptaków, [2] prowadzenie odłowów, [3] przekazywanie osobników do badań naukowych poza obszar NPN. Takie same zapisy znalazły się w zadaniach ochronnych na kolejne lata (do 2025 roku). W okresie objętym kontrolą odłów norki amerykańskiej odbywał się w ramach realizacji projektu „Kontynuacja ochrony ptaków wodno-błotnych, odtwarzania siedlisk i ograniczania wpływu inwazyjnych gatunków obcych w Narwiańskim Parku Narodowym oraz w granicach obszarów Natura 2000 PLB 200001 Bagienna Dolina Narwi oraz PHL 200002 Narwiańskie Bagna”⁴⁷. W latach 2019–2022 odłowiono kolejno: 52, 29, 17 i 25 osobników norki (wcześniej w latach 2011–2018: 113, 98, 78, 72, 61, 56, 49 i 78). Corocznie sporządzane – na zlecenie NPN – raporty z monitoringu przyrodniczego wybranych elementów ornitofauny i parametrów ich populacji, potwierdzały, że w kolejnych latach realizacji projektu zmniejszała się liczba odławianych osobników norki amerykańskiej, a zwiększała się populacja wybranych ptaków wodno-błotnych na terenie NPN, np. w latach 2018–2022 wzrosły populacje: gęgawy – z 132 do 346 par (najwięcej od 10 lat prowadzenia monitoringu), łabędzia niemego – z 16 do 31 par, łyska – z 13 do 25 par, rybitwy czarnej – z 30 do 142 par (najwięcej od 10 lat prowadzenia monitoringu). W raportach odnotowano m.in., że: 1/ negatywnym czynnikiem, który mógł znacznie wpłynąć na sukces lęgowy gatunków wczesnowiosennych były dwa pożary, które wystąpiły na terenie NPN (29 i 30 marca 2020 r.); 2/ jednym z najważniejszych czynników mających największy wpływ na ptaki jest poziom wody, tj. gdy poziom wody był wysoki, była także wyższa liczebność lęgowych populacji ptaków; 3/ „intensywne usuwanie drapieżnika z terenu Parku prowadzone od 2010 roku zaczyna przynosić pozytywne efekty, co jest widoczne szczególnie w przypadku gęgawy. Gatunek ten jest bardzo wrażliwy na niepokojenie i często opuszcza zbudowane gniazdo ...”; 4/ „dzięki wykonywanym przez pracowników Parku w latach 2013–2022 działaniom ochronnym zdecydowana większość gatunków objętych monitoringiem wykazuje trend wzrostowy liczebności lęgowych populacji”. W raporcie za 2022 roku stwierdzono, że duży wzrost liczebności par przystępujących do lęgów, wskazuje na bardzo duży pozytywny efekt prowadzonych przez Park odłowów.

(akta kontroli str. 502-518, 663-694)

W zadaniach ochronnych na lata 2020–2022 i 2023–2025 dodano kolejny gatunek obcy – rak pręgowaty (*Orconectes limosus*) jako wypierający raka błotnego (*Astacus leptodactylus*). W związku z tym zaplanowano reintrodukcję i zasilanie gatunku rodzimego – raka błotnego w wodach rzeki Narew, przez wprowadzenie w dwóch kolejnych latach materiału hodowlanego – dorosłych osobników raka błotnego w ilości 10 kg/ha w wytypowanych czterech starorzeczach o powierzchni 1-5 ha w ich górnej, środkowej i dolnej części. Działania w tym zakresie, po raz pierwszy podjęto w 2022 roku (raz w okresie obowiązywania zadań ochronnych na lata 2020–2022), zlecając ich wykonanie (w tym prace badawcze związane z restytucją raka błotnego) Instytutowi Rybactwa Śródlądowego w Olsztynie. Zlecenie obejmowało m.in.: przeprowadzenie wizji lokalnej i kontrolnych odłowów raków, analizy uzyskanych wyników i wytypowanie najlepszych miejsc pod zaraczenie, przygotowanie materiału obsadowego raków (przeprowadzenie kwarantanny i oceny ich zdrowotności), przeprowadzenie introdukcji materiału obsadowego do wytypowanych stanowisk, sporządzenie i przekazanie NPN raportu z prac badawczych. Zlecenie zostało zrealizowane. Ze sporządzonego raportu wynikało, że m.in.: 1/ wytypowano miejsca zaraczenia na linii

⁴⁷ Projekt dofinansowany ze środków UE z Funduszu Spójności, w ramach działania 2.4. oś priorytetowa II Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020 (umowa o dofinansowanie nr POIS.02.04.00-00-0010/17-00 z 5 grudnia 2017 r. zawarta z Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych, zmieniana aneksami: nr POIS.02.04.00-00-0010/17-01 z 22 stycznia 2020 r., nr POIS.02.04.00-00-0010/17-02 z 6 grudnia 2021 r. i POIS.02.04.00-00-0010/17-03 z 2 listopada 2022 r.). Pierwotny całkowity koszt projektu – z terminem realizacji w latach 2018-2021 – wynosił 1.160.140 zł (w tym dofinansowanie 986.119 zł), a po zmianach: termin realizacji wydłużono do końca 2023 roku, a koszt projektu zwiększono do 2.166.180,8 zł (w tym dofinansowanie do 1.841.253,68 zł). Działania w ramach tego projektu stanowiły kontynuację realizowanego w latach 2011–2015 projektu LIFE+ „Ochrona ptaków wodnych i błotnych w pięciu parkach narodowych – odtwarzanie siedlisk i ograniczanie wpływu inwazyjnych gatunków” (LIFE+ Polskie Ostoje Ptaków nr LIFE09 NAT/PL/000263) oraz kontynuację odłowu norki w latach 2016-2017 sfinansowanego środkami własnymi.

przecinającej dolinę rzeki Narwi pomiędzy miejscowościami Śliwno i Waniewo (gdzie wcześniej nie odnotowano występowania gatunku inwazyjnego), gdyż wykorzystanie starorzeczy, jako miejsc introdukcji raka błotnego, uznano za wątpliwe z uwagi na możliwość wystąpienia deficytów tlenowych w tych miejscach; 2/ na zbadanych obszarach zagęszczenie raków pręgowatych było bardzo niskie; 3/ wsiedlenie materiału obsadowego (łącznie 1.000 szt.) nastąpiło 31 października 2022 r. Takie samo zlecenie na 2023 rok zostało udzielone temu samemu wykonawcy 29 maja 2023 r., z terminem realizacji do 30 listopada 2023 r.

(akta kontroli str. 502-518, 663-665, 695-714)

W zadaniach ochronnych na lata 2023–2025 do norki amerykańskiej (której wprost nie określono jako gatunek obcy) i raka pręgowatego (z wcześniej przewidzianymi działaniami ochronnymi) dodano zapisy o usuwaniu inwazyjnych gatunków obcych, takich jak: 1) kolczurka klapowana (*Echinocystis lobata*), 2) nawłóć (*Solidago spp.*), 3) klon jesionolistny (*Acer negundo*), 4) dereń rozłogowy (*Cornus sericea*), 5) niecierpek gruczołowaty (*Impatiens glandulifera*), 6) czeremcha amerykańska (*Padus serotina*). Przy czym, pięć pierwszych gatunków, wymieniono jako inwazyjne obce gatunki roślin, już w projekcie planu ochrony z 2014 roku (kwestię ich pominięcia we wcześniejszych zadaniach ochronnych szerzej opisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*). Dwa z tych gatunków obcych, tj. rak pręgowaty i niecierpek gruczołowaty, ujęto odpowiednio pod poz. 79 i 74 na *liście inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii podlegających szybkiej eliminacji oraz rozprzestrzenionych na szeroką skalę*. Natomiast kolejny gatunek kolczurka klapowana – znalazła się w poz. 12 na *liście inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski podlegających szybkiej eliminacji oraz rozprzestrzenionych na szeroką skalę*. Dotychczasowe działania w NPN odnoszące się do tych gatunków sprowadziły się do monitorowania miejsc ich rozprzestrzeniania się (z wyjątkiem niecierpka gruczołowatego). Kwestię tę szerzej opisano sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

W latach 2019-2023 pracownicy Parku potwierdzili tylko występowanie na jego terenie gatunków obcych wymienionych w zadaniach ochronnych. Nie otrzymali z zewnątrz informacji o zidentyfikowaniu innych gatunków obcych. (akta kontroli str. 502-518, 663-665, 715-716)

3.3.1. W ramach udostępniania Parku odwiedzającym, w latach 2019–2023 (do 30 czerwca) NPN odwiedziło łącznie 105.157 osób, w poszczególnych latach kolejno: 12.818, 23.529, 33.988, 21.035 i 13.787 osób (a z uwzględnieniem miesięcy wakacyjnych – 24.339) osób. Liczbę osób odwiedzających Park monitorowano na podstawie sprzedaży biletów wstępu (do Parku, na pola namiotowe, OEP „Młynarzówka”) i zezwoleń na połów ryb. Miejsca udostępniane i maksymalne liczby osób przebywających jednocześnie w tych miejscach zostały określone w zadaniach ochronnych, w których przewidziano udostępnianie w celach:

- a) naukowych – obszar Parku, bez ograniczeń, a od 2023 roku – zgodnie z zarządzeniem Dyrektora Parku w sprawie udostępniania NPN do badań naukowych i monitoringu przyrodniczego (zarządzenie nr 20/2021 z 6 lipca 2021 r.);
- b) edukacyjnych – pierwotnie Dwór w Kurowie z założeniem dworsko-ogrodowym i kładką edukacyjną z maksymalnie 1.500 osobami przebywającymi jednocześnie, od 2023 roku także OEP „Młynarzówka” z maksymalnie 200 osobami;
- c) turystycznych:
  - wieże widokowe – w Surażu i we wsiach: Pańki, Topilec, Wólka Waniewska, Uhowo, Łapy Dębowa (15 osób na jednej wieży),
  - kładka turystyczna z pływającymi pomostami Waniewo – Śliwno, wieś Kruszewo (od 2020 roku, po modernizacji kładki) z 11 / 17 osobami na pomoście mniejszym / większym i 100 osobami na całej długości stałej kładki,
  - OEP „Młynarzówka” (od 2023 roku) z 200 osobami,
  - ścieżka przyrodnicza „Kładka wśród bagien” i – planowane – jej przedłużenie do OEP „Młynarzówka” (od 2023 roku) z 500 osobami,
  - pola biwakowe w Kurowie i Kolonii Topilec (od 2023 roku) – po 50 osób,
- d) rekreacyjnych – rzeka Narew w granicach NPN, do 2022 r. na wyszczególnionych 19 działkach w Surażu, Łapach i 10 innych miejscowościach (150 osób łącznie), a od 2023

roku rzeka Narew wraz z jej dopływami w obszarze Parku, z wyłączeniem stawów w Topilcu (150 osób);

- e) miejsca połowu ryb – określone tak jak w przypadku udostępniania na cele rekreacyjne, z różnicami dotyczącymi maksymalnej liczby osób, tj. dopuszczenia do 200 osób łącznie do 2019 roku, a później bez ograniczeń liczby osób).

(akta kontroli str. 418-419, 457-458, 520-521, 740)

Zmiana sposobu określenia miejsc udostępnianych w celach rekreacyjnych i połowu ryb, według wyjaśnienia Dyrektora NPN, została dokonana w celu uniknięcia błędnej interpretacji zapisów przez osoby korzystające z terenów NPN. Uznano, iż miejsca udostępnione powinny zostać wskazane w sposób przejrzysty. Wskazanie działek ewidencyjnych okazało się nieczytelne, nie każda osoba odwiedzająca teren Parku wiedziała dokładnie, gdzie jest która działka ewidencyjna i po jakich dokładnie działkach ewidencyjnych się porusza. Wskazywanie w zadaniach ochronnych konkretnych działek ewidencyjnych w związku ze zmieniającymi się numerami ewidencyjnymi działek nie jest dobrym rozwiązaniem. Zadania ochronne obejmują trzyletni okres, więc nie ma możliwości ciągłej zmiany numerów ewidencyjnych działek w Zarządzeniu, przede wszystkim z uwagi na fakt, iż NPN nie jest informowany na bieżąco o dokonaniu takich zmian na gruntach innych własności [...]. (akta kontroli str. 727-734)

W zakresie rekreacji istniała możliwość korzystania z dwóch szlaków wodnych: *Kajakiem wokół Kurowa* – trzy pętle długości od 1,6 do 7,7 km oraz *Narwiański Labirynt* –około 46 km. (akta kontroli str. 718, 829)

Uszczegółowienie unormowań zawartych w zadaniach ochronnych nastąpiło w regulaminach turystycznego udostępniania Parku, wprowadzonych zarządzeniami Dyrektora NPN, o których wzmiankowano w pkt.2.4 niniejszego wystąpienia. (akta kontroli str. 526-602)

Odnosząc się do kwestii podstaw i sposobu ustalenia miejsca udostępniania i maksymalnej liczby osób mogących przebywać jednocześnie w tych miejscach, Dyrektor NPN stwierdził m.in., że określono je na podstawie: *wiedzy praktycznej, danych z zakupów biletów i zezwoleń do wędkowania, przedstawionych operatów, dokumentacji budowlanej i analizy dostępnego sprzętu. Np. liczbę osób mogących przebywać jednocześnie: w OEP „Młynarzówka” określono na podstawie dostępnej dla turystów powierzchni, a na kładkach edukacyjnych na podstawie dostępnych operatów projektu planu ochrony, dokumentacji budowlanej (w tym o przepustowości kładki), ilości sprzedanych biletów wstępów i obserwacji naocznej pracowników Parku, która pozwoliła na oszacowanie, ile średnio osób może przebywać na danej ścieżce przyrodniczej z możliwością swobodnego poruszania się. Liczbę osób mogących jednocześnie korzystać z wodnych szlaków znajdujących się na terenie Parku oszacowano na podstawie analizy długości szlaków wodnych oraz dostępności sprzętu pływającego w okolicznych wypożyczalniach. Turyści przyjeżdżający do Parku z własnym sprzętem pływającym są sporadyczni (dosłownie kilka osób w roku).*

Teren NPN jest specyficzny ze względu na koryta boczne rzeki Narew oraz starorzeczka mimo tego, iż Park może wydawać się niewielki miejsc do wędkowania jest stosunkowo dużo. Z racji tego, iż obszar Parku jest trudno dostępny ustalając miejsca dostępne turystycznie sugerowano się wskaźnikiem jego dostępności oraz łatwością w dostosowaniu danego terenu pod ruch turystyczny. [...] skupiamy się na dostosowywaniu istniejącej infrastruktury dla szerszego grona turystów (np. OEP „Młynarzówka” dla osób ze specjalnymi potrzebami). Planowane jest również wydłużenie „Kładki wśród bagien w Kurowie” do OEP „Młynarzówka”, co mogłoby wpłynąć na odciążenie ścieżki edukacyjną Waniewo - Śliwno. [...] Teren Parku obejmuje obszar jedynie Doliny Narwi, bez miejscowości. Jest to teren podmokły i trudno dostępny, co znacznie utrudnia wytyczenie ścieżek pieszych i wręcz wyklucza wytyczanie ścieżek rowerowych na terenie Parku. (akta kontroli str. 727-739)

3.3.2. Jediną dużą imprezą o charakterze rekreacyjnym, jaka odbyła się w 2019 roku i w latach 2021–2023, na terenie NPN (przy siedzibie Parku, na jego obrzeżach) była dwudniowa „Biesiada Miodowa w Kurowie”, którą w tych latach odwiedzało szacunkowo od 12 tys. do 15 tys. osób. Jej organizatorem był NPN, przy udziale Starostwa Powiatowego w Wysokiem Mazowieckiem i Urzędu Gminy Kobylin Borzymy oraz pod honorowym patronatem Ministra Klimatu i Środowiska.

Inne wydarzenia o charakterze rekreacyjno-sportowym, jakie odbywały się na terenie NPN to zawody wędkarskie i pikniki rodzinne, mające lokalny charakter i skupiające niewielkie liczby uczestników (około 20 do 50 osób). Do 2020 roku wnioski kierowane w tej sprawie i zgody Dyrekcji NPN nie miały formy pisemnej. Od 2020 roku wprowadzono obowiązek złożenia pisemnego wniosku i zgodę wydawano pisemnie. W 2020 roku do NPN wpłynął jeden wniosek o zgodę na realizację imprezy, w 2022 roku – dwa wnioski, a w 2023 roku – trzy wnioski, na podstawie których były wydawane zgody. W zgodach tych umieszczane było pouczenie dla organizatorów o konieczności przestrzegania przez uczestników obowiązujących na terenie Parku przepisów, a także zapewnienia czystości i porządku zarówno podczas wydarzenia, jak i po jego zakończeniu. Zwykle w wydarzeniach tych brali udział pracownicy Straży Parku, którzy mieli nadzór nad prawidłowym przebiegiem imprezy. W 2022 roku NPN był również organizatorem zawodów towarzyskich o Puchar Dyrektora w wędkarstwie spławikowym, organizowanych wspólnie z Polskim Związkiem Wędkarskim Okręg w Białymstoku, Biebrzańskim Parkiem Narodowym oraz Białostockim Ośrodkiem Sportu i Rekreacji. Impreza odbyła się w Narwiańskim Parku Narodowym.

(akta kontroli str. 727-735, 74, 759-776)

3.3.3. W zadaniach ochronnych obowiązujących od 2023 roku ujęto zidentyfikowane zagrożenia związane z ruchem turystycznym (wcześniej nie było zapisów w tym zakresie):

- w zagrożeniach wewnętrznych istniejących wskazano na *pogarszanie się stanu infrastruktury turystycznej*, a w sposobach eliminacji lub ograniczania tego zagrożenia ich skutków zapisano: *bieżące remonty, konserwacja lub rozbudowa obiektów infrastruktury turystycznej* (miejsc odpoczynku, zadaszeń, kładek, wież widokowych, platform obserwacyjnych, wiat, ławek, żywopłotów, miejsc ogniskowych),
- w potencjalnych zagrożeniach zewnętrznych ujęto *zaśmiecanie terenu i presję turystyczną*, a w sposobach eliminacji lub ograniczania tego zagrożenia ich skutków: 1/ monitoring liczby osób korzystających z obiektów Parku, 2/ ukierunkowanie ruchu turystycznego na istniejącą infrastrukturę przez jej konserwację, rozbudowę lub modernizację, 3/ bieżące remonty i konserwacja obiektów infrastruktury turystycznej.

Znalazło to odzwierciedlenie w *sposobach ochrony ekosystemów na obszarach ochrony czynnej*, w których wśród *innych rodzajów zadań ochronnych* m.in. ujęto realizowane według potrzeb: 1/ bieżące remonty, konserwacje lub rozbudowy obiektów infrastruktury turystycznej, 2/ ukierunkowanie ruchu turystycznego na istniejącą infrastrukturę przez jej konserwację, rozbudowę lub modernizację. (akta kontroli str. 394-395, 446-447, 462-465, 502-507)

Głównymi elementami infrastruktury turystycznej na terenie NPN (opisanej już w pkt. 3.3.2 niniejszego wystąpienia) były: [1] trzy ścieżki przyrodnicze: *Kładka Waniewo – Śliwno* (1,25 km), *Kładka wśród bagien* (około 1 km) i ścieżka *Park przydworski w Kurowie* (0,8 km), na których umiejscowiono kolejno pięć, 10 i pięć przystanków edukacyjnych, [2] sześć wież widokowych, [3] dwa pola namiotowe, na których znajdowały się wieże widokowe, zadaszone wiaty i miejsca ogniskowe (na polu namiotowym w Kurowie – także budynek z zapleczem sanitarnym). Na terenie NPN wytyczono dwa szlaki wodne, tj. *Kajakiem wokół Kurowa* (trzy pętle długości od 1,6 do 7,7 km) i *Narwiański Labirynt* – około 45 km (w Kurowie znajdowała się przystań kajakowa z hangarem na kajaki, przy czym w 2023 roku wypożyczalnia kajaków była nieczynna, w związku z remontem siedziby NPN). Poza granicami NPN przebiegały trzy szlaki rowerowe, przy czym tylko krótkie fragmenty dwóch z nich znajdowały się w granicach Parku, tj. *Szlaku Łącznikowego* i *Podlaskiego szlaku bocianiego*, na odcinkach przebiegających, odpowiednio: kładką Waniewo – Śliwno i drogą wojewódzką nr 678.

W ramach kontroli NIK, oględzinom poddano trzy ścieżki przyrodnicze oraz dwa pola namiotowe (z infrastrukturą towarzyszącą), a w ich rezultacie m.in. stwierdzono, że:

- Na ścieżce *Kładka wśród bagien* o długości 1 km (w tym 600 m kładki) dostępne było 180 m kładki (z jednym przystankiem) od hangaru na kajaki do zejścia po drodze żwirowej do wieży widokowej, gdyż pozostała część (820 m) – zarządzeniami Dyrektora NPN (nr 13/2020 i 34/2020, odpowiednio z 30 marca i 31 grudnia 2020 r.) – została zamknięta do odwołania, w związku ze stwierdzeniem – w ramach przeglądu okresowego – złego

stanu technicznego (zgnite i uszkodzone elementy drewniane)⁴⁸. Część wyłączona nie nadawała się do użytkowania i została zabezpieczona przed dostępem osób odwiedzających. Część ścieżki przebiegająca po gruncie (około 400 m) była nieużytkowana i niedostępna, z powodu jej zakrzaczenia i zdrzewienia.

- W przypadku Kładki Waniewo – Śliwno (z przeprawami wodnymi)⁴⁹ nie było przejścia, brak możliwości przeprawy, z uwagi na niski poziom wody. Kładka została czasowo wyłączona z użytkowania (do odwołania) – zarządzeniem Dyrektora NPN nr 19/2023 z 4 września 2023 r. – z uzasadnieniem „do czasu poprawy warunków terenowych. Różnica w poziomach między kładką a pływającymi pomostami wynosi ponad 1,5 metra co stwarza zagrożenie dla osób korzystających z tej infrastruktury”.
- Jako zabezpieczenie przed nielegalną dyspersją turystów zastosowano barierki na kładkach, barierki i bramki zabezpieczające na pływających pomostach (w przypadku ścieżki Park przydworski w Kurowie nie stosowano takich zabezpieczeń, gdyż ścieżkę poprowadzono alejkami parkowymi). Na terenach poddanych oględzinom nie stwierdzono miejsc wydeptanych przez turystów, tzw. „dzikich” ścieżek, miejsc „schodzenia” turystów ze ścieżek / szlaku.
- Użytkowana infrastruktura znajdowała się na ogół w dobrym stanie technicznym. W dniu oględzin stwierdzono uszkodzenia (w większości istniejące już w trakcie ostatnich okresowych kontroli stanu technicznego, wykonanych w lipcu 2023 roku), tj.: [1] uszkodzone elementy podłogi Kładki wśród bagien oraz zmurszałe i wykruszone, chwiejne elementy drewnianych barierek; [2] w wieży widokowej na polu namiotowym w Kurowie – uszkodzony drugi (od dołu) stopień schodów, niestabilna poręcz schodów w dolnej części, częściowo zmurszałe elementy konstrukcyjne; [3] nadpalony blat stołu drewnianego w altanie i uszkodzenia – ubytki drewna w jednej z ławek pod wiatą na polu namiotowym w Kolonii Topilec. (akta kontroli str. 520, 777-879)

Odnosząc się do ustaleń oględzin, Dyrektor NPN m.in. wyjaśnił: *utrwaloną dotychczas praktyką jest, iż większe naprawy infrastruktury turystycznej wykonywane są poza sezonem turystycznym. Przeglądy wykonywane pod koniec każdego sezonu pozwalają na przygotowanie kładek czy wież na kolejny sezon, gdyż wykazują bieżący stan techniczny, który zmienia się w trakcie wykorzystania turystycznego. Drobne naprawy infrastruktury turystycznej, np. zerwany łańcuch na kładce Waniewo – Śliwno, wykonywane są na bieżąco. W I półroczu 2023 roku zrealizowano zalecenia wynikające z przeglądu przeprowadzonego w 2022 roku i dokonano napraw drewnianej infrastruktury. [...] Remont zamkniętej części kładki w Kurowie planowany jest w możliwie najszybszym terminie, w miarę dostępności środków zewnętrznych. [...] NPN podejmował działania mające na celu naprawę ścieżki przyrodniczej „Kładka wśród bagien”. Po wyłączeniu części kładki z użytkowania dokonano wstępnej kalkulacji kosztu naprawy kładki. [...] otrzymaliśmy informację, iż koszt naprawy całej istniejącej ścieżki przekroczyłby 2 mln zł. NPN nie posiadając takich środków finansowych nie zdecydował się opracowywać projektu takiego remontu. W 2021 roku wyremontowano fragment kładki (około 180 m), który był w najlepszym stanie technicznym i nadawał się do remontu. Ten odcinek kładki w dalszym ciągu jest udostępniany turystom i gościom odwiedzającym NPN. Pozostała część kładki nie nadaje się do remontu ze względu na bardzo zły stan pali utrzymujących kładkę – musi być ona rozebrana i wybudowana na nowo. Podjęto również decyzję o przygotowaniu koncepcji modernizacji istniejącej kładki i budowy nowego odcinka, który docelowo połączy siedzibę NPN z OEP „Młynarzówka”. Budowa nowej kładki znacząco przerasta możliwości finansowe Parku, dlatego też planujemy zrealizować tę inwestycję ze środków zewnętrznych. Projekt budowy i modernizacji został wpisany na listę planowanych inwestycji dofinansowanych z programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę Klimat, Środowisko 2021-2027 (FEniKS). (akta kontroli str. 727-739)*

⁴⁸ W protokole kontroli okresowej odnotowano: „kładka edukacyjna po terenie bagiennym została zamknięta w części z powodu złego stanu technicznego (zgnicie i uszkodzenie elementów drewnianych)”. Zalecono obserwację stanu technicznego pozostałej części kładki.

⁴⁹ Ścieżka przyrodnicza o długości 1,25 km (z pięcioma przystankami) prowadząca drewnianą kładką z jednej strony doliny na drugą. Biegnie przez niedostępny, bagienny teren. Przy kładce zlokalizowano dwie dostrzegalnie ornitologiczne i wieża widokowa. Największą atrakcją są przeprawy przez liczne koryta rzeczne za pomocą pływających pomostów (promów z ręcznym transportem przeciagowym). Kładka została wybudowana w 2008 roku, przeszła kompleksową modernizację zakończoną w 2019 roku i podlegała m.in. okresowym przeglądom gwarancyjnym (ostatni 24 kwietnia 2023 r.), w rezultacie których usuwano stwierdzane usterki.

3.4. W skład funkcjonującej na terenie NPN Straży Parku wchodziły trzy osoby: Komendant Straży, Zastępca Komendanta i Dowódca Grupy Terenowej Straży (wszyscy mieli aktualne upoważnienia do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego). W okresie objętym kontrolą (do końca III kwartału 2023 roku), Straż Parku wystawiła dwa mandaty (we wrześniu 2023 roku za połów ryb bez zezwolenia) i 44 upomnienia, głównie za wjazd na teren Parku (36 przypadków), a w pozostałe za: brak karty wędkarskiej, dokumentów oraz za używanie trzech wędek (przy dozwolonych dwóch) i połów niewymiarowych ryb. Dyrektor NPN stwierdził, że *Straż Parku w większości przypadków stosuje upomnienia. Mandaty nakładane są wobec osób uporczywie naruszających przepisy lub podczas wspólnych patroli z Policją i Państwową Strażą Rybacką – przez funkcjonariuszy tych jednostek. Jest to spowodowane bardzo wąskim zakresem uprawnień mandatowych Straży Parku, które w przypadku NPN ograniczają się do wjazdu poza drogami do tego wyznaczonymi lub zaśmiecania (to drugie jest trudne do wykrycia w praktyce „na gorącym uczynku”).* W okresie objętym kontrolą, Straż Parku odbyła 1.132 patrole terenu, odnalazła 204 sieci rybackich i 45 żaków⁵⁰. Nie prowadzono kontroli podmiotów prowadzących działalność gospodarczą, gdyż takie podmioty nie występowały na terenie NPN. (akta kontroli str. 1503-1513)

3.5. W okresie objętym kontrolą nie stwierdzono przypadków szkody w środowisku na terenie NPN. Natomiast w jego otulinie (w obrębie Uhowo) – w grudniu 2022 roku – doszło do wykonania prac ziemnych powodujących m.in. zmianę stosunków wodnych, a także zdeponowanie materiałów nieznanego pochodzenia, mogących mieć bezpośredni wpływ na przyrodę Parku, z uwagi na położenie działki w bliskim sąsiedztwie granicy Parku.

Dyrektor NPN zgłosił⁵¹ do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku⁵² zaistnienie zdarzenia dotyczącego wystąpienia szkody w środowisku oraz bezpośredniego zagrożenia powiększenia szkody w środowisku w chronionych siedliskach przyrodniczych i w gatunkach objętych ochroną. Dyrektor NPN stwierdził, że *Park nie jest w posiadaniu dokumentacji przyrodniczej terenów położonych poza jego granicami, w związku z tym nie ma możliwości oceny strat przyrodniczych spowodowanych bezpośrednio na omawianej działce. [...] w jej obrębie (zgodnie z posiadanymi zdjęciami satelitarnymi) przed wykonanymi pracami rosły drzewa i krzewy oraz inna roślinność niska. Na części działki widoczne są ślady po użytkowaniu kośnym w latach poprzednich. Przeprowadzone działania, wykonane w bezpośrednim sąsiedztwie NPN, mogły w znaczący sposób przyczynić się do strat w środowisku przyrodniczym. Z pewnością doszło do zniszczenia stanowisk zarówno zwierząt, jak i owadów, a niewykluczone, że również cennych siedlisk przyrodniczych. [...] W najbliższym sąsiedztwie działki (na terenie NPN) stwierdzono koncentrację występowania przedmiotów ochrony obszaru Natura 2000 Narwiańskie Bagna i wiele przedmiotów ochrony obszaru Natura 2000 Bagienna Dolina Narwi. Jest to najbardziej różnorodny obszar NPN, m.in. jest to jedyne miejsce występowania strzępotka edypusa w Parku i jedno z nielicznych w Polsce i Europie. Większość występujących tam siedlisk przyrodniczych jak i siedlisk gatunków jest zależnych od właściwego uwilgotnienia, a jakkolwiek zmiana stosunków wodnych może mieć niekorzystny wpływ na przedmioty ochrony obu obszarów Natura 2000. W sąsiedztwie działki znajduje się jedyne na terenie NPN obszary występowania siedliska 7140 – torfowiska przejściowe i trzęsawiska i największe powierzchniowo siedlisko 7230 – górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk.*

RDOŚ odmówił dopuszczenia NPN do udziału w postępowaniu administracyjnym. Pismem z 22 września 2023 r. – w odpowiedzi na zapytania Dyrektora NPN – RDOŚ poinformował o przebiegu postępowania administracyjnego w przedmiotowej sprawie i czynnościach podjętych w jego toku. O zdarzeniu poinformowany został także Burmistrz Łap, który prowadzi dwa postępowania administracyjne: w zakresie zmiany stosunków wodnych oraz składowania i magazynowania odpadów. Skierowano również wniosek o podjęcie działań w związku z wykonaniem prac wykraczających poza ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. (akta kontroli str. 254-267, 1495-1502)

⁵⁰ Żaki rybackie – narzędzie (pułapka) do połowu ryb (sieć rozpięta na stalowych obręczach a zamontowane w środku komory powodują, że ryba, która wpłynie do środka nie ma możliwości powrotu).

⁵¹ Pismem z dnia 27.01.2023 r., znak: NPN-42-2/2022/149/2023,

⁵² Dalej: RDOŚ.

3.6. Monitoring ruchu turystycznego w Parku był prowadzony w oparciu o liczby: wykupionych biletów wstępu do Parku i OEP „Młynarzówka”, zezwoleń na połów ryb, osób nocujących na polu biwakowym i osób upoważnionych do bezpłatnego wstępu na podstawie Karty Dużej Rodziny. Dyrektor NPN wyjaśnił, m. in. że *Park to obszar bagienny o słabej dostępności turystycznej. Ruch turystyczny koncentruje się na kładach, dojściach do wież i punktów widokowych oraz na szlakach wodnych. Ilość turystów w Parku [...] nie przekracza nigdy maksymalnej ilości osób, które mogą przebywać w danych miejscach w Parku. Monitoring ruchu turystycznego jest prowadzony na bieżąco przez stałą obserwację ilości odwiedzających. Prowadzone są również rejestry połowu ryb na terenie NPN. Ilość wędkarzy jest niewielka, nie zagraża obecnym tu populacjom ryb. Stosowanie się do przepisów obowiązujących w Parku jest egzekwowane przez Straż Parku. Specyfika Parku powoduje to, że turyści nie wychodzą poza wyznaczone szlaki, ponieważ teren jest przeważnie zabagniony i niedostępny. W związku z tym nie ma potrzeby wprowadzania systemu szacowania wpływu turystyki na stan przyrody NPN, wystarczająca jest prowadzona stała obserwacja ilości odwiedzających i wędkujących. Ruch turystyczny jest w ostatnich latach monitorowany na bieżąco, raz na kwartał. Najwięcej turystów obserwuje się w miesiącach maj – wrzesień, potem ruch jest sporadyczny. [...] Monitoring ruchu turystycznego pozwolił na wyciągnięcie wniosków, iż: 1/ dotychczasowa ilość turystów w Parku jest niewielka ze względu na słabą dostępność terenową. Aby bardziej udostępnić obszar Parku do zwiedzania powstała kładka Waniewo – Śliwno, wieże widokowe na skraju doliny Narwi i OEP „Młynarzówka”. Przeprowadzona analiza skłoniła nas do dostosowania infrastruktury NPN, głównie OEP „Młynarzówka”, do osób ze specjalnymi potrzebami; 2/ dotychczasowa ilość turystów w tym OEP, w szczególności w weekendy, nie wykorzystuje dostatecznie potencjału tego miejsca. W związku z tym od początku 2023 roku podjęto działania, aby to zmienić [...] zostały przewidziane działania mające na celu zwiększenie odwiedzin. W ich ramach zorganizowano m.in takie wydarzenia jak: Światowy Dzień Wody, Dzień Bobra, Dzień Łosia, Międzynarodowy Dzień Ptaków Wędrownych. Organizowano wystawy malarskie: Nadnarwiańskie pejzaże – Olga Baczevska; wystawę finalistów VI Ogólnopolskiego konkursu plastycznego: „Rzeka – dziedzictwo natury, kultury i tradycji”. Udostępniano wystawę prac studentów Wydziału Architektury Politechniki Białostockiej. Z „Młynarzówki” nadawana była audycja Programu 1 Polskiego Radia – „Jedyne takie miejsce”, a także międzynarodowa konferencja „Perły w koronie podlaskiej przyrody”. W najbliższym czasie jeszcze: Weekendowa akcja dla Łapian i Międzynarodowy Dzień Rzek. W ocenie Dyrektora NPN, ze względu na specyfikę Parku obecny system monitorowania ruchu turystycznego wydaje się adekwatny do potrzeb i możliwości.* (akta kontroli str. 727-733, 740, 760-762)

3.7. Dyrektor NPN zapewnił Radzie Naukowej Parku (dalej: Rada Naukowa) możliwość prawidłowej realizacji jej ustawowych zadań określonych w art. 98 ust. 3 ustawy o ochronie przyrody, w szczególności przedkładając w tym celu: projekty zadań ochronnych, materiały do dokonania oceny stanu niektórych zasobów, tworów i składników przyrody oraz dane z realizacji ustaleń zadań ochronnych i skuteczności zabiegów ochronnych.

Funkcjonująca w okresie objętym kontrolą 19-osobowa Rada Naukowa, w składzie powołanym zarządzeniami Ministra Środowiska z dnia 12 marca 2015 r.⁵³ i 10 sierpnia 2020 r.⁵⁴, odbyła sześć posiedzeń, na których m.in.:

- podjęła uchwały o pozytywnym zaopiniowaniu projektów zadań ochronnych dla NPN na lata 2020–2022 i 2023–2025 (uchwały nr 1/2019 z 17 października 2019 r. i nr 2/2022 z 29 września 2022 r.);
- pozytywnie zaopiniowała przedkładane przez Dyrektora projekty aktów normatywnych, tj. *Procedur postępowania w przypadku stwierdzenia epizootii lub zaobserwowania niepokojących objawów u dzików* (uchwała nr 1/2021) i *zarządzenia w sprawie udostępnienia NPN do badań naukowych i monitoringu przyrodniczego* (uchwała nr 2/2021), a także podjęcie proponowanych działań, np. przedłużenie wykonania działań ochronnych realizowanych w ramach projektu *„Kontynuacja ochrony ptaków wodno-błotnych, odtwarzania siedlisk i ograniczania wpływu inwazyjnych gatunków obcych w NPN ...”* (uchwała nr 1/2022), remont jazów w Rzędzianach i Babinie (uchwała

⁵³ Dz.Urz. Ministra Środowiska z 2015 r. poz. 31.

⁵⁴ Dz.Urz. Ministra Środowiska z 2020 r. poz. 14.

- nr 1/2023), zwiększenie powierzchni gruntów poddawanych zabiegom ochronnym w latach 2023–2025 o grunty zakupione w tym okresie (uchwała nr 2/2023);
- wypowiedała się w kontekście działań, o które wniosowały społeczności lokalne, a które mogły mieć wpływ na stan przyrody w NPN, tj. wniosku *Spoleczności Nadnarwiańskiej* dotyczącego przywrócenia przepływów rzeki Przystajnia-Przechodnia oraz interpelacji mieszkańców w sprawie udrożnienia rzeki Turośniarki, w związku z zalewaniem łąk przez tę rzekę (w konsekwencji rozpoczęto pomiary hydrometryczne na rzece);
  - prowadziła dyskusje związane z realizowanymi projektami („Ocena stanu zasobów przyrodniczych w NPN przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii teledetekcyjnych”) oraz zaistniałymi problemami, np. sytuacji na stawach w Topilcu („Rada [...] z aprobatą przyjęła wszystkie działania dotyczące postępowania i zabezpieczenia terenu stawów”);
  - zapoznała się ze *Sprawozdaniem z realizacji zadań ochronnych dla NPN za lata 2020–2022* oraz informacją o badaniach naukowych prowadzonych na terenie NPN.
- (akta kontroli str. 886-977)

3.8. W okresie objętym kontrolą NPN udzielił 20 zamówień (o łącznej wartości 8.366,5 tys. zł) z zastosowaniem przepisów ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych⁵⁵ albo – po 1 stycznia 2021 r. – ustawy z dnia 11 września 2019 r. Prawo zamówień publicznych⁵⁶. Badaniami kontrolnymi objęto prawidłowość postępowań w sprawie trzech zamówień, których realizację opisano w pkt. 3.2.1 i 3.2.2 niniejszego wystąpienia, tj. na wykonanie: [1] ręcznego koszenia, usuwania drzew i krzewów oraz usuwania inwazyjnych gatunków obcych na 84,16 ha (umowa nr 21/UE/POIS/0023/2020 z 12 sierpnia 2020 r. na kwotę 547,1 tys. zł brutto), [2] mechanicznego wykaszania przy zastosowaniu urządzeń nieniszczących powierzchni gruntu oraz usunięcie biomasy na 22,5 ha (umowa nr 2/POIŚ/0010/2020 z 19 października 2020 r. na kwotę 58,5 tys. zł), [3] wykaszania mechanicznego z wywozem biomasy na 73,76 ha (umowa nr 16/2023 z 6 czerwca 2023 r. na kwotę 134,7 tys. zł). Pierwszych dwóch zamówień udzielono po przeprowadzeniu postępowań w trybie przetargu nieograniczonego, określonego przepisami *dawnej Pzp*, trzeciego – w trybie podstawowym (bez negocjacji) określonym przepisami *Pzp*. Postępowania te przeprowadzono z zachowaniem przepisów powołanych ustaw i aktów wykonawczych do nich⁵⁷, z wyjątkiem niedochowania terminu zamieszczenia ogłoszenia w Biuletynie Zamówień Publicznych o udzieleniu zamówienia umową nr 2/POIŚ/0010/2020 z 19 października 2020 r. (co szerzej opisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*). We wszystkich trzech postępowaniach: prawidłowo opisano przedmiot zamówień i oszacowano ich wartości (NPN posiadał zabezpieczone środki finansowe na pokrycie kosztów udzielanych zamówień), dopełniono wymogów związanych z ogłoszeniami postępowań, podmioty wybrane w postępowaniach spełniały wymagania określone w specyfikacjach istotnych warunków zamówienia, oferty oceniono z zastosowaniem kryteriów podanych w tych specyfikacjach. W zawartych umowach zabezpieczono interesy zamawiającego, w szczególności poprzez zawarcie zapisów o karach umownych za nieterminową realizację zamówień.

(akta kontroli str. 1089-1293)

W latach 2019–2023 (I półrocze) w NPN udzielono 59 zamówień, do których nie miały zastosowania przepisy *Pzp* i *dawnej Pzp*. Ich łączna wartość wyniosła 1.979,3 tys. zł, a dotyczyły one realizacji zadań Parku i zapewnienia jego bieżącego funkcjonowania. Badaniami kontrolnymi objęto dwa z tych zamówień, tj.: na dostawę drona z niezbędnymi akcesoriami i oprogramowaniem (wraz ze szkoleniami), zrealizowanym w ramach projektu POIS.02.04.00-00-0005/18 pn. „Ocena stanu zasobów przyrodniczych w NPN przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii teledetekcyjnych” (wartość zamówienia 116,8 tys. zł) oraz na wykonanie usługi polegającej na naprawie i konserwacji drewnianej infrastruktury turystycznej – naprawy sześciu wież widokowych, z uwagi na zalecenia po przeglądzie technicznym budowli (wartość zamówienia 134,0 tys. zł). Obu tych zamówień

⁵⁵ T.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1843, ze zm. Dalej: *dawna Pzp*.

⁵⁶ T.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1605. Dalej: *Pzp*.

⁵⁷ W szczególności rozporządzenie Ministra Rozwoju z dnia 26 lipca 2016 r. w sprawie rodzajów dokumentów, jakich może żądać zamawiający od wykonawcy w postępowaniu o udzielenie zamówienia (Dz.U. z 2020 r. poz. 1282), uchylone z dniem 1 stycznia 2021 r. oraz rozporządzenie Ministra Rozwoju, Pracy i Technologii z dnia 23 grudnia 2020 r. w sprawie podmiotowych środków dowodowych oraz innych dokumentów lub oświadczeń, jakich może żądać zamawiający od wykonawcy (Dz. U. poz. 2415, ze zm.).

udzielono z zachowaniem wymogów wewnętrznych procedur ustalonych zarządzeniami Dyrektora NPN⁵⁸, z wyjątkiem braku zatwierdzenia przez Dyrektora NPN wniosku o wydatkowanie środków finansowych na dostawę drona (szerzej opisanego w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*). Zamówienia zostały zrealizowane zgodnie z zawartymi umowami (nr 4/UE/POIS/05/2021 z 25 czerwca 2021 r. i nr 5 /2023 z 21 marca 2023 r.), co zostało potwierdzone w protokołach odbioru, odpowiednio z 6 lipca 2021 r. i 30 maja 2023 r. (akta kontroli str. 985-1088)

3.9. Działaniami edukacyjnymi, informacyjnym i promocyjnymi, w latach 2019–2023 (do końca I półrocza) w NPN objęto 14.658 osób, w tym w poszczególnych latach kolejno: 2.554, 412, 3.333, 5.784 i 2.575 osób. Były to takie działania, jak: ekspozycja, prelekcje, kładka w Kurowie (do czasu zamknięcia 30 mara 2020 r.) – 1.190 osób, zajęcia terenowe – 981 osób, imprezy edukacyjne – zajęcia wyjazdowe w szkołach i ośrodkach kultury – 423 osoby, imprezy edukacyjne – 5.190 osób, warsztaty / konferencje – 899 osób, konkursy – 162 osoby. Od 2021 roku: oprowadzanie grup po kładkach – 683 osoby, zwiedzanie i zajęcia w OEP „Młynarzówka” – 1.484 osoby, zwiedzanie ekspozycji OEP „Młynarzówka” i zajęcia terenowe – 2.122 osoby, zwiedzanie ekspozycji i kładki edukacyjne – 1.277 osób, zajęcia on line – 81 osób (tylko w 2021 roku). Dane te nie obejmowały liczby uczestników corocznej *Biesiady Miodowej w Kurowie*, których liczbę szacowano na 12 – 15 tys. osób rocznie. Ponadto, działania edukacyjne, informacyjne i promocyjne prowadzone poprzez stronę internetową Parku w latach 2021–2023 (do końca I półrocza) objęły kolejno: 2.396, 4.211 i 3.588 osób. Pracownicy NPN corocznie organizowali także stoiska informacyjno-edukacyjne i uczestniczyli w piknikach / spotkaniach poza NPN. (akta kontroli str. 741, 759-762)

Na ofertę edukacyjną NPN (prezentowaną na stronie internetowej)⁵⁹ składały się:

- zwiedzanie OEP „Młynarzówka”, obejmujące: projekcję filmu o powstawaniu Doliny Narwi, salę wystawową (9 stanowisk) i multimedialną pracownię przyrodniczą (czas zwiedzania około jednej godziny, w grupach do 20 osób);
- zajęcia w OEP „Młynarzówka” (październik – kwiecień) dla uczniów szkół podstawowych lub średnich (różnych grup wiekowych), obejmujące zajęcia: laboratoryjne – WODA, GLEBA; edukacyjne – „CIEMna NOC”, „Mokradła Cud Natury”, „Daj się wciągnąć”, „Ryby i ich przystosowanie do życia w wodzie”;
- oprowadzanie (jedna – dwie godziny, w grupie do 30 osób / przewodnika) na kładce Waniewo – Śliwno (nieczynnej w okresie zimowym, w którym występuje pokrywa lodowa i okresowo zamykanej ze względu na – zbyt wysoki lub niski poziom wody w rzece);
- zajęcia terenowe przy siedzibie NPN w Kurowie (jedna – dwie godziny, w grupie do 20 osób / przewodnika): a/ dla przedszkoli, nauczania zintegrowanego – „Poznaj przyrodę wszystkimi zmysłami” (zajęcia edukacyjne dla dzieci łączące zabawę z poznawaniem przyrody), b/ dla szkół podstawowych – „Drzewa w parku przydworskim” (zajęcia z rozpoznawania drzew), „Nad Narwią” (zajęcia z prowadzenia obserwacji, właściwości fizycznych i chemicznych wody), „Co mamy pod stopami” (charakterystyka różnych rodzajów gleb i ich właściwości fizycznych), „Owady Narwiańskiego PN” (przegląd najważniejszych grup motyli, ważek, bezkręgowców wodnych), „Skrzydlate skarby” (wprowadzenie do obserwacji ornitologicznych, zapoznanie z najbardziej charakterystycznymi gatunkami ptaków występującymi w Kurowie i okolicy), c/ dla szkół średnich – „Woda w Narwi” (cechy charakterystyczne systemu rzeki anastomozującej, oznaczanie jakości wody na podstawie składników fizykochemicznych wody), „Życie na łące” (zapoznanie z gatunkami roślin łąkowych), „Owady Narwiańskiego Parku Narodowego” (rozpoznawanie grup owadów występujących w dolinie Narwi).

NPN – m.in. za pośrednictwem swojej strony internetowej⁶⁰ – oferował także szeroką ofertę wydawniczą, na którą składały się: mapy, informatory, broszury, albumy, wydawnictwa dla dzieci itp. – łącznie 19 pozycji). (akta kontroli str. 741-744, 759-762)

⁵⁸ Odpowiednio zarządzeniem nr 1/2018 z 3 stycznia 2018 r. w sprawie ustalenia regulaminu udzielania zamówień publicznych realizowanych w ramach projektów współfinansowanych ze środków POIS, których wartość nie przekracza 30.000 euro i zarządzeniem nr 26/2022 z 30 września 2022 r. w sprawie ustalenia zasad i kontroli wydatkowania środków publicznych, których wartość bez podatku od towarów i usług, jest mniejsza niż wartość określona w art. 2 ust. 1 pkt 1 nupzp.

⁵⁹ <https://nnp.pl/oferta-edukacyjna/>

⁶⁰ <https://nnp.pl/edukacja/wydawnictwa/>

3.10. Do najważniejszych problemów napotykanym w realizacji zadań związanych z ochroną przyrody i udostępnianiem (w okresie objętym kontrolą) Dyrektor NPN zaliczył:

- Utrzymywanie się w ostatnich latach niskich poziomów wody (brak wody), która warunkuje utrzymanie środowiska przyrodniczego Parku. W przypadku parku wodno-błotnego stanowi to główny problem w realizacji zadań związanych z ochroną przyrody, a było m.in. skutkiem braku śnieżnych zim i dużych wiosennych wylewów wody poza koryta. Od poziomu wody zależne jest również w dużej części funkcjonowanie infrastruktury turystycznej NPN, takiej jak szlaki kajakowe czy kładka Waniewo – Śliwno, które przy zbyt małej ilości wody muszą być zamykane, ze względu na bezpieczeństwo.
- Wymycie skarpy brzegu rzeki Narew przy progu piętrzącym wodę w miejscowości Pańki, w związku z czym woda płynie uszkodzonym brzegiem tworząc nowe koryto, omijając próg piętrzący. Skutkuje to dużym spadkiem wody w korycie głównym, korytach bocznych i starorzeczach Narwi. W związku z tym i pilną koniecznością podjęcia działań zapobiegających tej sytuacji, 19 czerwca 2023 r. NPN złożył wniosek o dofinansowanie do NFOŚiGW⁶¹, obejmujący: zabezpieczenie skarpy brzegu rzeki Narew przed dalszym rozmywaniem, poprzez wzmocnienie progu piętrzącego i jego zabezpieczenie za pomocą big bagów. Celem przedsięwzięcia jest przeciwdziałanie niekorzystnym skutkom odwodnienia spowodowanego rozmyciem brzegu, w którym posadowiony jest próg piętrzący. Wniosek został oceniony pozytywnie przez NFOŚiGW i 25 lipca 2023 r. podpisano umowę (nr 1371/2023/Wn11/OP-po/D) o dofinansowanie w formie dotacji, a 10 sierpnia – umowę na wykonanie prac polegających na umocnieniu brzegów rzeki Narew, w celu zapobieżenia destrukcyjnego działania nurtu rzeki na skarpy koryta.
- Nieliczną kadrę pracowników NPN, co – przy obecnych wymogach administracyjno-prawnych i wyzwaniach, jakie stoją przed Parkiem – bardzo utrudnia wykonywanie zadań statutowych Parku. Kwestię tę opisano w pkt. 1.3.1 niniejszego wystąpienia.
- Wysokość środków przekazywanych w ramach dotacji przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska, która corocznie determinuje nie tylko liczbę pracowników zatrudnionych w NPN, ale również możliwości wykonywania zadań ochronnych. Dyrektor Parku stwierdził, że *oczywistym jest, że jako park narodowy możemy pozyskiwać środki finansowe ze źródeł zewnętrznych i to robimy. Należy jednak pamiętać, że rzadko jest taka sytuacja, aby projekty były finansowane w 100 % ze źródeł zewnętrznych, najczęściej potrzebny jest tzw. wkład własny w wysokości co najmniej 15 % wartości realizowanego projektu. [...] po zakończeniu projektu należy zachować przynajmniej 5 letni tzw. okres trwałości projektu. [...] najczęściej trwałość projektu polega na użytkowaniu gruntów przez kolejne 5 lat. Podkreślenia wymaga, iż NPN pod względem zajmowanej powierzchni jest średnim wielkościowo parkiem narodowym. [...] w Polsce 7 parków ma mniejszą powierzchnię od NPN. Niestety kwota dotacji jaką otrzymuje corocznie NPN jest najniższą lub jedną z najniższych wśród wszystkich parków narodowych. Na 2023 rok tylko jeden park narodowy otrzymał niższą dotację niż NPN. Przychody wypracowywane corocznie przez Park muszą być wykorzystywane m.in. na remonty infrastruktury turystycznej, bieżące koszty funkcjonowania Parku, wykonywanie zadań ochronnych. Większa ilość środków finansowych w budżecie NPN pozwoliłaby na bieżące wykonywanie zadań ochronnych bez konieczności ubiegania się o dofinansowanie ze źródeł zewnętrznych, których dostępność jest różna w różnym czasie.*
- Rozdrobnienie działek ewidencyjnych – na terenie Parku jest ponad 15 tysięcy działek, z których niewiele ponad 40% powierzchni stanowią grunty Skarbu Państwa w zarządzie NPN, pozostałe prawie 60% to grunty prywatne o bardzo małej powierzchni, w przeważającej części stanowiące nieużytki. Ich nieużytkowanie prowadzi do postępowania procesu sukcesji i niekorzystnie wpływa na chronione gatunki i siedliska. W celu wykonywania działań ochronnych Park prowadzi wykup gruntów od osób prywatnych, a proces ten jest trudny i długotrwały. W większości są to małe działki, nie mające uregulowanego stanu prawnego. Wykup gruntów jest prowadzony ze środków budżetowych NPN lub w ramach projektów realizowanych ze środków zewnętrznych.

⁶¹ W ramach programu priorytetowego nr 7.3.1 „Ochrona i przywracanie różnorodności biologicznej i krajobrazowej Część 1) Ochrona obszarów i gatunków cennych przyrodniczo” pn.: „Ochrona siedlisk i gatunków zależnych od wody w Narwiańskim Parku Narodowym”.

Przykładowo, w 2022 roku wykupiono 178 działek ewidencyjnych (64 ha), średnia powierzchnia wykupionej działki wynosiła 0,36 ha. Wiąże się to z dużą liczbą zawartych umów. Problemem, który uniemożliwia wykup dużej części działek na terenie Parku są zapisy w danych ewidencji gruntów. Często w bardzo małej części działki (sklasyfikowanej w ewidencji jako nieużytki) jest wskazana woda płynąca. Zgodnie z art. 10 *ustawy Prawo wodne*, śródlądowe wody powierzchniowe płynące stanowią własność Skarbu Państwa i jako takie nie podlegają obrotowi cywilnoprawnemu, co uniemożliwia zakup takiej działki. Zapis ustawowy wyłączający park narodowy z zakazu kupna takich działek ułatwiłby bardzo proces pozyskiwania gruntów przez NPN. Zakup działki, na której występuje woda płynąca, przez Park jest możliwy tylko w sytuacji, gdy jej właściciel geodezyjnie wydzieli z działki wodę płynącą i dokona zmian w ewidencji gruntów. Dyrektor NPN podkreślił, że *w związku z faktem, iż pociąga to za sobą koszty dla potencjalnego sprzedającego nieadekwatne do ceny jaką może uzyskać za sprzedany grunt, właściciele gruntów tego nie robią, a w ostateczności nie sprzedają Parkowi swoich nieruchomości [...]*.

Problemy, które udało się rozwiązać dotyczyły: 1/ istnienia w granicach NPN kompleksu 36 ha rybnych stawów w miejscowości Topilec, w których prowadzono intensywną gospodarkę hodowlaną, co skutkowało spuszczeniem bezpośrednio do Narwi wody zanieczyszczonej pozostałościami materii organicznej – czemu udało się zapobiec korzystając z przysługującego NPN prawa pierwokupu (dzięki dofinansowaniu ze środków NFOŚiGW); 2/ kwestii prawa własności siedziby NPN – Dworku w Kurowie z otoczeniem, gdyż po stwierdzeniu w 2017 roku przez Sąd Najwyższy, iż są one własnością spadkobierców jego przedwojennych właścicieli i po wyroku sądowym o eksmisji z zajmowanej nieruchomości (w 2021 roku), doszło do odkupienia nieruchomości od spadkobiercy. (akta kontroli str. 254-259)

3.11.1. W zarządzeniach w sprawie zadań ochronnych ani w tych zadaniach nie określano sposobu okresowego weryfikowania wykonywanych zadań ochronnych i efektów uzyskiwanych w wyniku realizacji działań ochronnych, ani sposobu, zakresu i terminu monitorowania i sprawozdawania z realizacji tych zadań. Dyrektor NPN stwierdził, że nie zawarto takich elementów, z uwagi na *brak ustawowych wskazań (nie zostały one wyszczególnione wśród elementów wymaganych art. 22 ust. 3 uoop)*.

Kwestie związane z monitoringiem przyrodniczym zostały zapisane natomiast w projekcie planu ochrony (w wersji z 2023 roku), w którym ujęto rodzaje zadań ochronnych polegających na prowadzeniu monitoringu⁶² oraz zawarto m.in. zostały rozdziały:

- *Określenie sposobów monitoringu realizacji zadań ochronnych oraz ich skutków na obszarze Natura 2000 Bagienna Dolina Narwi oraz na obszarze Natura 2000 Narwiańskie Bagna, w częściach pokrywających się obszarem Parku, w którym dla poszczególnych rodzajów zadań ochronnych i przedmiotów ochrony określono: 1 / skutek realizacji zadania ochronnego, 2/ sposób monitoringu (z źródłem informacji oraz częstotliwością zbierania informacji),*
- *Określenie sposobów monitoringu stanu ochrony siedlisk przyrodniczych lub gatunków zwierząt i ich siedlisk, będących przedmiotami ochrony obszaru Natura 2000 Bagienna Dolina Narwi oraz na obszarze Natura 2000 Narwiańskie Bagna, w częściach pokrywających się obszarem Parku, w którym dla wskazanych przedmiotów ochrony przypisano: 1 /kod środowiska przyrodniczego, 2/ kontrolowany parametr / wskaźnik monitoringu, 3/ rodzaj powierzchni, 4/ częstość kontroli, 5/ termin kontroli , 6/ metodę i zakres monitoringu.*

Zapisów takich lub podobnych nie zawierały zadania ochronne dla NPN obowiązujące w latach 2019–2023. W tych zadaniach, kwestie związane z monitoringiem (w kontekście zidentyfikowanych i ujętych w nich zagrożeń) zawarto we „*Wskazaniu sposobów eliminacji lub ograniczenia zagrożeń i ich skutków*”: W zadaniach na lata 2017–2019 i 2020–2022 przewidziano [1] monitoring populacji norki amerykańskiej oraz identyfikowanych negatywnych jej oddziaływań na zagrożone gatunki fauny, [2] monitoring stanu zdrowotnego

⁶² Ujęto zadania takie, jak m.in.: [1] monitorowanie liczebności populacji roślin i zwierząt; [2] rejestrowanie i monitorowanie występowania na obszarze Parku wybranych gatunków roślin, zwierząt i grzybów; [3] monitoring stanowisk oraz usuwanie roślin gatunków obcych, w tym inwazyjnych; [4] monitorowanie liczebności populacji roślin (enumeratywnie wymienionych); [5] prowadzenie corocznego monitoringu efektów reintrodukcji i aktualnego stanu populacji raków w wodach na obszarze Parku; [6] monitorowanie liczebności populacji zwierząt; [7] monitoring i eliminacja obcych gatunków zwierząt.

populacji zwierząt, ze szczególnym uwzględnieniem dzika. W zadaniach na lata 2023–2025 dodano m.in. kwestie związane z monitoringiem stanu jakościowego i ilościowego wód powierzchniowych oraz monitoring ilościowy wód podziemnych pierwszego poziomu wodonośnego (np. w kontekście zagrożenia określonego jako „zanik wielokorytowego charakteru rzeki Narew, przesychnianie doliny, zanik koryt bocznych i starorzeczy”) oraz monitoring liczby osób korzystających z obiektów Parku. Natomiast jako rodzaj zadania ochronnego (realizowanego w miarę potrzeb) w *Sposobach ochrony czynnej ekosystemów na obszarach ochrony czynnej w ekosystemach wodnych* ujęto „Monitoring stanu jakościowego i ilościowego wód powierzchniowych i podziemnych”.

(akta kontroli str. 1407-1410, 1517-1519)

Zakres prowadzonego monitoringu przyrodniczego – głównie w ramach realizacji projektów dofinansowanych środkami UE – w latach 2019–2023, w szczególności obejmował:

- [1] Monitoring wód powierzchniowych (od 1998 roku) i monitoring meteorologiczny (od 2000 roku) prowadzony w sposób ciągły, przy pomocy automatycznych stacji pomiarowych (wodny – poprzez cztery automatyczne boje pomiarowe na Narwi, sześć automatycznych stacji pomiarowych i siedem rejestratorów poziomu wód podziemnych). Gromadzone dane były okresowo poddawane analizie przez pracowników NPN.
- [2] Monitoring wybranych gatunków ryb (Boleń, Piskorz, Różanka, Koza) i dwóch zagadnień z tym związanych: „Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nympheion*, *Potamion*” i „Zalewane muliste brzegi rzek z roślinnością *Chenopodium rubri p.p.* i *Bidention p.p.*” – prowadzony w latach 2017–2020, w podsumowaniu i wnioskach ostatniego raportu *Badanie kondycji i struktury ichtiofauny w wybranych rejonach obszaru Natura 2000 PLH200002 Narwiańskie Bagna* (z 2020 roku), m.in. zapisano: a/ w inwentaryzacji w 2020 roku stwierdzono występowanie 16 gatunków ryb na wszystkich stanowiskach badawczych, w tym 3 gatunków ryb z II Załącznika Dyrektywy Siedliskowej Natura 2000: różanki, boleń i kozy, ale nie stwierdzono występowania piskorza, suma europejskiego i karasia srebrzystego; b/ analiza wskaźnika stałości występowania gatunków na inwentaryzowanych stanowiskach wykazała najwyższą wartość parametru szczupaka – 100% (gatunek ten występował na wszystkich badanych stanowiskach) i płoci 92%. Najniższy wskaźnik uzyskały leszcz i boleń; c/ stan zdrowotny i kondycję ichtiofauny z obszaru objętego inwentaryzacją w 2020 roku można uznać za bardzo dobrą, nie wykazano żadnych zmian chorobotwórczych; d/ przeprowadzone prace renaturalizacyjne na wybranych starorzeczach zamkniętych wpłynęły na poprawę składu gatunkowego i liczebności bytującej ichtiofauny.
- [3] Monitoring wybranych gatunków ptaków (bąk zwyczajny, bączek zwyczajny, bocian czarny, bocian biały, cyraneczka zwyczajna, cyraneczka zwyczajna, krzyżówka, rożeniec zwyczajny, czernica, ogorzałka zwyczajna, gągoł, bielik, błotniak stawowy, błotniak zbożowy, derkacz, kokoszka zwyczajna, żuraw zwyczajny, sieweczka rzeczna, bekas kszyc, bekas dublet, puchacz zwyczajny, zimorodek zwyczajny, wodniczka, wąsatka, remiz zwyczajny, orlik krzykliwy) – prowadzony w latach 2013–2023 w formie obserwacji własnych pracownika NPN (ornitologa). Wyniki obserwacji wykorzystywano m.in. do sprawozdawczości GUS (przekazywanej za pośrednictwem Ministerstwa Klimatu i Środowiska) i w bieżącej pracy Parku, w tym w działalności edukacyjnej.
- [4] Monitoring wybranych gatunków ptaków (gęgawa, wodnik zwyczajny, kropiatka, łyska zwyczajna, rycyk, krwawodziób, mewa śmieszka, rybitwa czarna, rybitwa białoskrzydła, rycyk, rybitwa białoczelna) oraz monitoring norki amerykańskiej (gatunku obcego) – prowadzony w latach 2013–2023 (od 2018 roku w ramach projektu „Kontynuacja ochrony ptaków wodno-błotnych, odtwarzania siedlisk i ograniczania wpływu inwazyjnych gatunków obcych ...”), którego rezultaty opisano w pkt. 3.2.3 niniejszego wystąpienia.
- [5] *Monitoring łądowych siedlisk przyrodniczych*⁶³ *Natura 2000 występujących w obszarze PLH200002 Narwiańskie Bagna* – prowadzony w latach 2018–2021, w ramach projektu

⁶³ Obejmujący 13 rodzajów siedlisk: Wydmy śródłądowe z murawami napiaskowymi (*Corynephorus*, *Agrostis*), Suche wrzosowiska (*Calluno-Geniston*, *Pohlio-Callunion*, *Calluno-Arctostaphyilion*), Ciepłolubne murawy napiaskowe, Górskie i niżowe murawy bliźniczkowe (*Nardion* – płaty bogate florystycznie), Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*), Ziolorośla górskie (*Adenostyilion alliariae*) i ziolorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, Grąd środkowoeuropejski

„Ochrona łądowych siedlisk Natura 2000 w obszarze PLH200002 Narwiańskie Bagna – etap I”⁶⁴. W podsumowaniu zapisano m.in., że: 1/ przeprowadzony cykl monitoringu obejmujący 13 siedlisk przyrodniczych, reprezentowanych przez 27 płatów, wykazał zły lub niezadawalający stan siedlisk (żaden płat w żadnym z lat nie uzyskał oceny ogólnej FV, oceny takiej nie uzyskał też ani razu parametr „struktura i funkcje”); 2/ w kilku przypadkach stwierdzono, że wytypowanych do monitoringu płatów nie można już identyfikować z siedliskami, do których w przeszłości je zaliczono (dotyczy to wszystkich płatów siedliska 7230 i płata 9170_10, część płatów sklasyfikowanych jako 7230 można wciąż identyfikować ze słabymi postaciami siedliska 7140, dyskusyjna jest kwalifikacja płata 6120_05 jako ciepłolubnej murawy *Koelerion glaucae*); 3/ poza siedliskami leśnymi 9170, 91E0 i 91F0, wszystkie objęte monitoringiem siedliska i płaty wymagają mniej lub bardziej intensywnych zabiegów ochrony czynnej; 4/ szczególnie pilna jest kontynuacja usuwania podrostu na torfowiskach (7140, 7230). W przyszłości należy rozważyć cięcie drzew na wysokości około 1 m w celu zapobieżenia odnawianiu z odrośli; 5/ bardzo pilną sprawą jest kontynuacja regularnego późnego koszenia łąk trzęślicowych (6140), monitorowane płaty w większości zachowały spory potencjał, który po przywróceniu właściwego użytkowania powinien dość szybko zostać uruchomiony.

[6] Obserwacje własne pracownika NPN dotyczące motyli nocnych (*Macrolepidoptera*) w obszarach leśnych (od 2017 roku), których rezultatem były m.in. publikacje w *World Scientific News*.

[7] Inwentaryzacja gatunków inwazyjnych (w 2021 roku i 2023 roku): 1) kolczurka kłapowana (*Echinocystis lobata*), 2) nawłocie (*Solidago sp.*), 3) klon jesionolistny (*Acer negundo*), 4) czeremcha amerykańska (*Padus serotina*), 5) robinia akacjowa – w NPN i jego otulinie, w ramach projektu „Pozyskanie danych teledetekcyjnych i ocena stanu zasobów przyrodniczych w NPN przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii teledetekcyjnych”.

[8] Monitoring liczebności dzika (w latach 2009-2023).

M.in. wyniki prowadzonego monitoringu przyrodniczego skutkowały wprowadzeniem nowych zadań ochronnych lub ich modyfikacją na lata 2023-2025, np. nowych zadań: *Poprawa warunków wodnych, w szczególności w zbiorowiskach turzycowo-mszystych, na siedlisku przyrodniczym 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk [...] oraz Usuwanie inwazyjnych gatunków obcych (kolczurki kłapowanej, nawłoci, klonu jesionolistnego, derenia rozłogowego, niecierpka gruczołowatego, czeremchy amerykańskiej, zaś monitoring ruchu turystycznego wskazał na potrzebę wprowadzenia nowego zadania „Ukierunkowanie ruchu turystycznego na istniejącą infrastrukturę przez jej konserwację, rozbudowę lub modernizację”.*

W rezultacie monitoringu liczebności dzika, zrezygnowano z zadania „Ograniczenie liczebności populacji dzika (*Sus scrofa*)” (akta kontroli str. 1407-1479)

Przedstawione działania w zakresie monitoringu przyrodniczego były na ogół prowadzone okresowo i w stosunku do wybranych gatunków / powierzchni i nie polegały na monitorowaniu w sposób ciągły stanu gatunkowego, liczebności populacji roślin i zwierząt oraz osiągnięcia / utrzymania arealu poszczególnych typów siedlisk przyrodniczych w skali całego Parku (co pozwalałoby określić czy cel ochrony danego siedliska został osiągnięty). Odnosząc się do tego problemu Dyrektor NPN stwierdził, że *głównym powodem ograniczonego wymiaru realizacji monitoringu jest brak środków finansowych oraz ograniczenia kadrowe. Podjęte zostały działania w celu pozyskania środków na działania monitoringowe (projekt*

---

i subkontynentalny (Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum), Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe, Łęgowe lasy dębowo-jesionowo-wiązowe, Ciepłolubne dąbrowy *Quercetalia pubescentis-petraeae*.

⁶⁴ Wcześniej (w latach 2010–2018) prowadzony był *Monitoring przyrodniczy Torfowiska Rynki* (ograniczony do tego obszaru). Sporządzono raporty obejmujące okresy dwuroczne, a od 2015 roku coroczne. Był on realizowany – na zlecenie NPN – przez Towarzystwo Ochrony Siedlisk „Prohabitat”. Obejmował monitoring stanu rzadkich gatunków flory i fauny, na części (350 ha) bagiennej doliny Narwi, obejmującej wyjątkowo cenne i rzadkie ekosystemy mokradłowe alimentowane soli- i topogenicznie, a których stan ochrony uległ znacznemu pogorszeniu w następstwie ekstensyfikacji rolnictwa w latach 70-tych XX wieku. W podsumowaniu i wnioskach raportu z 2018 roku m.in. odnotowano, że *struktura gatunkowa herpetofauny torfowiska „Rynki” stwierdzona w 2018 roku nie uległa znaczącym zmianom w porównaniu do badań prowadzonych w latach ubiegłych (inwentaryzacja w 2009 roku, monitoring w latach 2010-2017). [...] Po kolejnym monitoringu torfowiska w 2018 roku można potwierdzić większość wniosków ustalonych w trakcie poprzednich obserwacji (m.in. ubogi skład taksonomiczny herpetofauny torfowiska, mało sprzyjające warunki do bytowania herpetofauny na terenie torfowiska).*

FENX.01.05. Ochrona przyrody i rozwój zielonej infrastruktury 6. Monitoring przyrody, powietrza i hałasu, szerzej opisany w pkt. 3.11.2 niniejszego wystąpienia).

(akta kontroli str. 1517-1522)

Z wyników monitoringu przyrodniczego realizowanego w dłuższych okresach czasu wynikało m.in., że: [1] działania skierowane na odłów norki amerykańskiej skutkowało zwiększeniem populacji niektórych gatunków ptaków wodno-błotnych (co szerzej opisano w pkt. 3.2.3 niniejszego wystąpienia), [2] monitorowane wybrane lądowe siedliska przyrodnicze (w tym w dłuższym okresie czasu na terenie torfowiska Rynki) były w niezadawalającym bądź złym stanie i wymagały mniej lub bardziej intensywnych zabiegów ochrony czynnej, [3] stan zdrowotny i kondycja ichtiofauny z obszaru objętego inwentaryzacją w 2020 roku były bardzo dobre (nie wykazano żadnych zmian chorobotwórczych), a przeprowadzone prace renaturalizacyjne na wybranych starorzeczach zamkniętych wpłynęły na poprawę składu gatunkowego i liczebności bytującej ichtiofauny. (akta kontroli str. 663-665, 1407-1479)

3.11.2. Dyrektor NPN, jako sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000⁶⁵, w ramach realizacji – wynikającego z art. 31 *uop* – obowiązku przekazywania Generalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska⁶⁶ ocen realizacji ochrony tego obszaru⁶⁷ (co sześć lat w odniesieniu do specjalnego obszaru ochrony siedlisk oraz co trzy lata w odniesieniu do obszaru specjalnej ochrony ptaków), po raz ostatni przekazał dane dotyczące dyrektywy siedliskowej w dniu 8 listopada 2018 r., a w zakresie dyrektywy ptasiej – 29 stycznia 2019 r. Dane te przekazano w odpowiedzi na pisma GDOS (odpowiednio z 31 lipca i 22 maja 2018 r.), którymi zwrócił się on o przesłanie informacji niezbędnych do opracowania raportu dotyczącego okresu 2013–2018, określając zakres, formę i rodzaj danych jakie sprawujący nadzór nad obszarami Natura 2000 mają przekazać⁶⁸. Przekazane dane nie obejmowały wyników monitorowania i nadzoru działań ochronnych, a w zakresie obszaru specjalnej ochrony ptaków w ogóle nie zostały przekazane po upływie trzech kolejnych lat (co szerzej opisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*). (akta kontroli str. 1480-1494, 1523-1525)

Dotychczas nie podejmowano działań w zakresie monitorowania osiągnięcia / utrzymania celów ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków, określonych w *tymczasowych celach ochrony dla siedlisk przyrodniczych oraz gatunków i ich siedlisk będących przedmiotami ochrony w obszarach Natura 2000 Bagienna Dolina Narwi PLB 200001 oraz Narwiańskie Bagna PLH 200002*⁶⁹, usytuowanych w granicach NPN. Dyrektor NPN wyjaśnił, że wynikało to faktu, iż cele tymczasowe nie zawierają wskazań dotyczących prowadzenia monitoringu, nie określono w nich także okresu obowiązywania. Ponadto zostały ustanowione pod koniec grudnia 2021 roku, więc stosunkowo niedawno, aby podejmować już badania monitoringowe. Planowane jest przeprowadzenie działań monitoringowych osiągnięcie lub utrzymanie wyznaczonych celów tymczasowych dla siedlisk i gatunków Natura 2000. Na początku października br. została przekazana fiszka zgłoszeniowa do identyfikacji projektu jako uprawnionego do niekonkurencyjnego sposobu wyboru na projekt FENX.01.05. Ochrona przyrody i rozwój zielonej infrastruktury 6. Monitoring przyrody, powietrza i hałasu, pn. „Monitoring siedlisk i gatunków w Narwiańskim Parku Narodowym w tym przedmiotów ochrony obszarów Natura 2000 Narwiańskie Bagna PLH200002 oraz Bagienna Dolina Narwi PLB2000001”. Planowana data złożenia wniosku to I kwartał 2024 r., natomiast realizacja: IV kwartał 2024 r. – IV kwartał 2029 r. Projekt został uwzględniony w wykazie planowanych operacji o znaczeniu strategicznym w Programie Operacyjnym FENiKS (jako grupa projektów

⁶⁵ Stosownie do art. 32 ust. 5 *uop*, w przypadku, gdy obszar Natura 2000 obejmuje w całości lub w części obszar parku narodowego, sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000 w granicach parku narodowego jest jego dyrektor.

⁶⁶ Dalej GDOS.

⁶⁷ Zawierających informacje dotyczące podejmowanych działań ochronnych oraz wpływu tych działań na stan ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000, a także wyniki monitorowania i nadzoru tych działań

⁶⁸ W formie tabel: [1] listy obszarów Natura 2000, dla których ustanowiono dokumenty planistyczne lub są one w trakcie opracowania; [2] listy oddziaływań i zagrożeń dla poszczególnych siedlisk / gatunków (obejmujące: kod oddziaływania / zagrożenia, ranking oddziaływania / zagrożenia – z określenie duże czy średnie znaczenie, kod oddziaływania / zagrożenia w SDF, tj. Standardowym Formularzu Danych, źródło informacji – jeśli to możliwe, informacje dodatkowe); [3] listy działań ochronnych dla siedlisk / gatunków (obejmujące: status działania, główny cel podjętych działań, lokalizację podjętych działań, efekty działań – kiedy działania zaczynają neutralizować zagrożenia i przynosić pozytywne rezultaty, listę głównych działań ochronnych, ewentualne informacje dodatkowe). Dwie ostatnie listy do wypełnienia osobno dla każdego siedliska / gatunku.

⁶⁹ Tymczasowe cele ochrony, o których przyjęciu poinformował Minister Klimatu i Środowiska obwieszczeniem DOP-WPN.602.21.2021. DW z dnia 22 grudnia 2021 r.

GDOŚ, PGL LP oraz parków narodowych dot. ochrony gatunków i siedlisk przyrodniczych). Uzyskane dofinansowanie pozwoli na określenie stanu ochrony przedmiotów ochrony obszarów: Natura 2000: Narwiańskie Bagna PLH200002 i Bagienna Dolina Narwi PLB200001 (w granicach Narwiańskiego Parku Narodowego) oraz stanu uwodnienia ich siedlisk, który ma najistotniejszy wpływ na przedmioty ochrony obu obszarów. (akta kontroli str. 1517-1522)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. W zadaniach ochronnych dla NPN obowiązujących w latach 2019–2022 nie zostały ujęte gatunki obce, takie jak: 1) kolczurka klapowana (*Echinocystis lobata*), 2) nawłocie (*Solidago spp.*), 3) klon jesionolistny (*Acer negundo*), 4) dereń rozłogowy (*Cornus sericea*), 5) niecierpek gruczołowaty (*Impatiens glandulifera*), które były znane sporządzającym projekty zadań ochronnych, gdyż zostały wymienione jako inwazyjne obce gatunki roślin już w projekcie planu ochrony z 2014 roku i ujęte dopiero w zadaniach ochronnych na lata 2023–2025. Dyrektor NPN wyjaśnił, że projekt planu ochrony zakłada działania ochronne zaplanowane do realizacji na 20 lat. Głównym powodem nie ujęcia w zadaniach ochronnych na lata 2019-2022 wymienionych [...] gatunków roślin były możliwości finansowe i ograniczenia wynikające z zasobów kadrowych Parku. W latach obowiązywania zadań ochronnych nie było dedykowanych funduszy na zwalczanie inwazyjnych gatunków obcych (IGO). W nowej perspektywie finansowej w ramach Funduszy Europejskich na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko w działaniu 1.5 Ochrona przyrody i rozwój zielonej infrastruktury jest oddzielne działanie związane z dofinansowaniem projektów w zakresie zwalczania IGO. Był to powód zaplanowania działań związanych ze zwalczaniem IGO dopiero, gdy zaistniała szansa na ich realne sfinansowanie, a tym samym wykonania zaplanowanych w projekcie planu ochrony działań. Narwiański Park Narodowy planuje aplikowanie o środki w ramach wyżej wymienionego działania jak tylko zostanie uruchomiony nabór wniosków.

(akta kontroli str. 394-458, 476-477, 727-739)

2. W NPN w niepełnym zakresie były realizowane ustanowione zadania ochronne (w tym odnoszące się do zwalczania zidentyfikowanych gatunków obcych), bowiem:

a) Częściowo zrealizowano działania, wynikające z zadań ochronnych dla NPN na lata 2020–2022, w zakresie gatunku obcego – raka pręgowatego, w przypadku którego przewidziano wprowadzenie w dwóch kolejnych latach dorosłych osobników raka błotnego, a dokonano tego jednokrotnie w okresie obowiązywania tych zadań ochronnych (tylko w 2022 roku). Dyrektor NPN wyjaśnił, że działania te planowane były z myślą o pozyskaniu funduszy ze źródeł zewnętrznych na realizację tego zadania. W czasie obowiązywania zadań ochronnych w latach 2020-2022 nie zostały ogłoszone konkursy, które dofinansowałyby działania związane z ograniczaniem presji lub zwalczaniem inwazyjnych gatunków obcych. W związku z powyższym w ostatnim roku obowiązywania zadań ochronnych, Park podjął działania w zakresie wprowadzania raka błotnego finansując je ze środków własnych. Działania te są kontynuowane w roku bieżącym.

(akta kontroli str. 455, 663-664, 727-739)

b) Nie podjęto działań w odniesieniu do inwazyjnych gatunków obcych ujętych po raz pierwszy w zadaniach ochronnych dla NPN na lata 2023–2025, takich jak: 1) kolczurka klapowana (ujęta na liście inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski podlegających szybkiej eliminacji oraz rozprzestrzenionych na szeroką skalę), 2) niecierpek gruczołowaty (ujęty na liście inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii podlegających szybkiej eliminacji oraz rozprzestrzenionych na szeroką skalę), 3) nawłocie, 4) klon jesionolistny, 5) dereń rozłogowy), 6) czeremcha amerykańska.

Dyrektor NPN wyjaśnił, że usuwanie gatunków obcych, tj. niecierpek gruczołowaty i kolczurka klapowata, jest działaniem trudnym do wykonania, długotrwałym i kosztownym. Głównym powodem niepodjęcia działań w zakresie usuwania roślin IGO są możliwości finansowe oraz ograniczenia wynikające z zasobów kadrowych NPN. Dotychczas nie było dedykowanych konkursów dotyczących usuwania IGO z zewnętrznych środków. NPN planuje aplikowanie o środki w ramach Funduszy

Europejskich na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko w działaniu 1.5 Ochrona przyrody i rozwój zielonej infrastruktury z działania „Zwalczanie inwazyjnych gatunków obcych”.
(akta kontroli str. 476-477, 663-664, 727-739)

- c) W latach 2019–2023 nie były realizowane niektóre inne działania ochronne, tj.:
- wykaszanie szuwaru trzcinowego pod powierzchnią wody w 2019 roku,
  - zarybianie jesiennym narybkiem suma (w latach 2021–2022) oraz zarybianie wylęgiem i letnim narybkiem szczupaka (w latach 2021–2023),
  - odłowy kontrolne i badanie kondycji ichtiofauny w starorzeczach przepływowych rzeki Narew na obszarze NPN (połów osobników ryb, oznaczenie ich co do gatunku, policzenie, zmierzenie, wykonanie raportów) w latach 2022–2023.

Dyrektor NPN wyjaśnił, że w zakresie wykaszania *głównym powodem były trudne warunki terenowe i brak fizycznej możliwości realizacji (niski poziom wody), a w zakresie zarybiania – brak dostępności narybku. Odłowy kontrolne nie były realizowane z braku środków finansowych. Wcześniej, w latach 2019–2020 były realizowane w ramach projektu "Ochrona siedlisk hydrogenicznych obszaru Natura 2000 PLH200002 Narwiańskie Bagna", a w 2021 roku badania wykonywał podmiot zewnętrzny w ramach realizacji badań naukowych, na które wydawana była zgoda Dyrektora NPN. W 2023 roku planowane jest również prowadzenie monitoringu ichtiofauny przez Zakład Rybactwa Rzecznego Instytutu Rybactwa Śródlądowego im. Stanisława Sakowicza w Żabieńcu, w ramach projektu pn.: „Monitoring i klasyfikacja ichtiofauny śródlądowej według Dyrektywy 2000/60/WE oraz bioty według wymagań Dyrektywy 2013/39/UE w latach 2023-2025” na obszarze Biebrzańskiego, Białowieskiego, Narwiańskiego, Tatrzańskiego i Wigierskiego Parku Narodowego. Celem prowadzonych prac jest stwierdzenie obecności gatunków ryb i minogów w monitorowanych wodach. Ponieważ odłowy realizowane są w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska, są nim objęte wszystkie typy rzek na obszarze całej Polski. Na wniosek Ministerstwa Klimatu i Środowiska Narwiański Park Narodowy w dniu 6 października 2023 r. wydał pozytywną opinię na realizację wskazanych czynności.*
(akta kontroli str. 523-525, 1517-1522)

3. Ogłoszenie o udzieleniu zamówienia na mechaniczne wykaszanie przy zastosowaniu urządzeń nieniszczących powierzchni gruntu i usunięcie biomasy (na powierzchni 22,5 ha) zostało zamieszczone w Biuletynie Zamówień Publicznych – przez pracownika NPN prowadzącego to postępowanie – po upływie 30 dniowego terminu, ustalonego w art. 95 ust.1 *dawnej Pzp*. W sprawie tej umowę nr 2/POIŚ/0010/2020 (na kwotę 58,5 tys. zł) zawarto w wyniku przetargu nieograniczonego 19 października 2020 r., a ogłoszenie opublikowano 19 stycznia 2021 r. Starszy specjalista ds. nauki i edukacji, prowadzący te postępowanie wyjaśnił, że do opóźnienia doszło ze względu na *nałożenie się obowiązków służbowych po zawarciu umowy, głównie związanych z kontrolami na gruncie, działaniami mającymi na celu wykup gruntów na rzecz NPN i wzmoczoną sprawozdawczością na przełomie roku.*
(akta kontroli str. 1254-1270, 1273-1274, 1516)
4. Dyrektor NPN nie zatwierdził wniosku o wydatkowanie środków finansowych w – prowadzonym bez stosowania przepisów *Pzp* – postępowaniu na dostawę drona, zakończonym podpisaniem z dostawcą umowy nr 4/UE/POIS/05/2021 z 25 czerwca 2021 r. (o wartości 116.850 zł brutto). Wymóg takiego zatwierdzenia wynikał z postanowień działu II § 2 ust. 1-3 wewnętrznego regulaminu udzielania zamówień publicznych⁷⁰ i załącznika nr II.1a do tego regulaminu. Prowadzący postępowanie starszy specjalista ds. ochrony przyrody wyjaśnił, że brak takiego zatwierdzenia *wynikał z przeoczenia (druk wniosku został błędnie wydrukowany – w niepełnym zakresie) [...] „Zatwierdzenie Dyrektora NPN dot. tego postępowania jest na każdym innym dokumencie wymagającym takiego zatwierdzenia”.*
(akta kontroli str. 1026-1041, 1049-1058, 1061, 1514-1515)

⁷⁰ Regulamin udzielania zamówień publicznych i zawierania umów dla zadań realizowanych w ramach projektów współfinansowanych ze środków POIŚ, których wartość nie przekracza 30.000 euro (ustalony zarządzeniem nr 1/2018 Dyrektora NPN z dnia 3 stycznia 2018 r.).

5. Dyrektor NPN (jako sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000) – w ramach realizacji obowiązku z art. 31 uoop – przekazał GDOŚ (po raz ostatni 8 listopada 2018 r. w odniesieniu do specjalnego obszaru ochrony siedlisk, a 29 stycznia 2019 r. w odniesieniu do obszaru specjalnej ochrony ptaków) dane wymagane tym przepisem, które nie obejmowały wyników monitorowania i nadzoru działań ochronnych, a w zakresie obszaru specjalnej ochrony ptaków w ogóle nie zostały przekazane po upływie trzech kolejnych lat. Dyrektor NPN wyjaśnił, że zgodnie z przyjętą od wielu lat praktyką, realizacja tego wymogu odbywała się po uprzednim określeniu, w formie pisemnej, przez GDOŚ, rodzaju, formy i zakresu niezbędnych informacji jakie sprawujący nadzór nad obszarem powinien mu przekazać. Dodatkowo w ramach sprawowanego nadzoru nad obszarami Natura 2000 w październiku 2021 roku NPN przekazał do Ministerstwa Klimatu i Środowiska propozycję tymczasowych celów ochrony dla obszarów Natura 2000: *Bagienna Dolina Narwi oraz Narwiańskie Bagna*. Dokumentacja zawierała: parametry / wskaźnik stanu ochrony, cele tymczasowe dla danego przedmiotu ochrony oraz występujące zagrożenia dla zachowania odpowiedniego stanu ochrony. Dokumentacja była konsultowana z GDOŚ, NPN nie otrzymał informacji na temat nieprawidłowości przekazanych danych. [...] w trakcie kontroli NIK, uzyskałem informację z GDOŚ, iż Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 czerwca 2019 r. w sprawie ujednoczenia obowiązków raportowych w obszarze środowiska zmieniono częstotliwość raportowania, które zsynchronizowała raportowanie w ramach Dyrektywy Ptasiej z Dyrektywą Siedliskową i obecnie dla obu aktów prawnych prowadzone jest w cyklu 6-letnim. Ostatnie raportowanie za okres 2013-2018 zostało złożone przez Polskę w 2019 r. Kolejne raportowanie za okres 2019-2024 zostanie złożone przez PL do 31 lipca 2025 r. [...] w latach 2019–2023, poza wskazanymi powyżej pismami, GDOŚ nie zwracał się do NPN z prośbą o sprawozdanie z realizacji zapisów art. 31 uoop w zakresie ocen realizacji ochrony tego obszaru [...] GDOŚ nie zwracał również uwagi, aby przekazane przez NPN dane w przedmiotowym zakresie były niewystarczające. Odnosząc się do wyjaśnienia, zauważyć należy, że przepis art. 31 uoop – w brzmieniu obowiązującym do dnia 15 października 2023 r. – wymagał przekazywania określonych w nim informacji co trzy lata w odniesieniu do obszaru specjalnej ochrony ptaków⁷¹.

(akta kontroli str. 1480-1494, 1523-1525).

OCENA CZĄSTKOWA

Planowane przez Park zadania ochronne zostały były – w wyniku obserwacji z bieżącej pracy, rozpoznania nowych zagrożeń lub pojawienia się możliwości realizacji w ramach dofinansowywanych projektów – częściowo modyfikowane bądź uzupełnione o nowe rodzaje zadań. Przy czym zadania te nie zostały w pełni zrealizowane, a dotyczyło to m.in.: częściowej realizacji działania z zadań ochronnych na lata 2020–2022 w zakresie gatunku obcego – raka pręgowatego, braku działań w zakresie obcych gatunków roślin (ujętych w zadaniach ochronnych na lata 2023–2025) i zaprzestania po 2021 roku odłowów kontrolnych i badania kondycji ichtiofauny w starorzeczach przepływowych rzeki Narew. Jedną z przyczyn tego stanu rzeczy był brak środków finansowych i ograniczenia kadrowe. Okoliczności te miały też wpływ na sposób realizacji monitoringu przyrodniczego, który na ogół prowadzono okresowo i w stosunku do wybranych gatunków lub powierzchni. Prawdopodobnie, zgodnie z ustalonymi zasadami, odbywało się udostępnienia obszaru Parku w oparciu o istniejącą infrastrukturę turystyczną oraz Ośrodek Edukacji Przyrodniczej.

Analiza pięciu postępowań o udzielenie zamówień publicznych wykazała, że w dwóch z nich wystąpiły nieprawidłowości, które nie miały wpływu na wybór najkorzystniejszej oferty.

⁷¹ W związku ze zmianą z dniem 16 października 2023 r. brzmienia tego przepisu (zobowiązaniem z tym dniem regionalnego dyrektora ochrony środowiska do sporządzania i przekazania GDOŚ, nie rzadziej niż co sześć lat, oceny realizacji celów ochrony obszarów Natura 2000) Najwyższa Izba Kontroli odstępuje od formułowania wniosku pokontrolnego w tym zakresie. Patrz art. 9 pkt 3 ustawy z dnia 13 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1890).

IV. Wnioski

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy o NIK, przedstawia następujące wnioski:

- Wnioski
1. Dołożenie starań, aby osoby zatrudniane na stanowiska pracowników w Służbach Parków Narodowych posiadały wykształcenie wymagane *rozporządzeniem w sprawie stanowisk i wymagań kwalifikacyjnych*.
  2. Uwzględnianie w zadaniach ochronnych wszystkich znanych zagrożeń i przypisywanie im działań ochronnych.
  3. Podejmowanie działań w celu pełnej realizacji działań ochronnych ustalonych w zadaniach ochronnych.
  4. Dopelnianie obowiązków dotyczących zatwierdzania wniosków o dokonanie wydatków finansowych i terminowego publikowania ogłoszeń o udzielonych zamówieniach.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Białymstoku. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Białystok, 29 listopada 2023 r.

Kontroler
Stanisław Żukowski
główny specjalista kontroli państwowej

p.o. DYREKTORA DELEGATURY
Najwyższej Izby Kontroli w Białymstoku
Janusz Pawelczyk

/podpisano elektronicznie/

/podpisano elektronicznie/